

Darbas intensyveja, kol virsta dirbančio žmogaus savęs išnaudojimu	p. 3
Sigito Parulskio ir Gintaro Varno spektaklis kalba apie tai, ką girdime iš žiniasklaidos	p. 6
Mirtis iš tikrųjų visai kaip pinigai	p. 16

Baigiasi metai

Gruodžio 20, trečiadienis. 11.00. Kai rytą, padaręs mankštelę ir nusiprausęs šaltu vandeniu, šluosčiausi savo frofiniu rankšluosčiu, pamačiau, kad mano rankų pirštų galiukai (iki pirmųjų falangų) baltut balti kaip parafino žvakelės. Atėjo į galvą frazė: „Baigiasi metai.“

Vėliau, po pusryčių, skaičiau Fossés *Aliss at the Fire*. Knygelė irgi visai baigiasi. Bet ji – fantastiška. Ją perskaitęs, vėl būsiu truputį kitoks nei iki šiol. Nes nugyvenau dar vieną (tegu ir virtualų) gyvenimą. Kažkas mane turėtų ta proga pasveikinti...

Pasveikinti... Atėjo į galvą, kad Fossés kūriniuose neretai tarp gyvųjų kursuoja mirusieji. Bet jie (nevelionys su velionimis) vieni su kitais nekomunikuoja. Tad gyvieji neturi šanso pasveikinti mirusiųjų, kad šie jau nugyveno savo, taip sakant, realų gyvenimą, ir išgirsti jų „Ačiū!“. Tik mirusieji mirusiuosius. Ką ten! Gyviesiems kartais atimama proga net pasveikinti gyvuosius, kad jie įveikė dar vieną realaus gyvenimo atkarpą. Šiomet man taip atsitiko du kartus. Ketinau rugsėjį su gimimo diena pasveikinti savo puikniąją mokytoją Genovaitę Ch. O jinai ėmė ir numirė gegužę. O lapkričio 10 buvau užsimojęs pasveikinti Bronių K. Bet jis numirė lapkričio 6... Baigėsi jo metai...

Gruodžio 24, sekmadienis. 10.15. Ką tik gulėjau ant savo ortopedinio matracio. Kadangi naktį pridrebė sniego (Kūčių dovana nuo pono Kosmoso), tai, žiūrėdamas į kairę, mačiau baltą Lorenos namo stogą ir beveik baltą (vos šiltesnio atspalvio) dangų virš jo. Pagalvojau: Visata balta. Tačiau, pasukęs galvą į dešinę, išvydau ant sienos kabantį labai tamsų (beveik juodą) Eugenijaus C. paveikslą, kuriame, nors jisai abstraktus, tarytosi regis kosminį vyksmą. Tuomet į galvą šovė mintis: Visata juoda. Pirmą kartą gyvenime pasijutau esąs tarp dviejų Visatų – juodos ir baltos.

Gruodžio 26, antradienis. Vakar ryte, gulėdamas ant matracio, pagalvojau: o kokia eilėraščių eilutė man pirmausia ateis galvon šį Kalėdų rytą? Kiek nustebau, kad neatėjo nei iš Frosto *Stopping by Woods on a Snowy Evening*, nei iš Pasternako *Рождественская звезда*, o prisistatė Lorca. Ir ne bet kas, o *Yo no quiero más que una mano, / una mano herida, si es posible* (Tomas V. visai neblogai yra išvertęs: „Nenorėčiau nieko, vien tik rankos, / sužeistos, jei galima, norėčiau“). Tad štai: dar prieš dieną džiūgavau, gulėdamas tarp dviejų Visatų, buvau kosminis, o visai neilgtrukus jau prirėkė sužeistos rankos... Nieko sau *salto mortale!*

O šį rytą... O šį rytą – sniego, kuris džiugino dar užvakar, Kūčių dieną, – nė kvapo. Dabar 8.15. Buvusio pašto pusėję dangus jau gana šviesus. Bet sezono nustatyti – neįmanoma... Todėl dar sykį peržiūrėjau mano paskiausio literatūrinio favorito Jono Fossés nobelinę kalbą. Gera kalba. Apie fundamentalius dalykus. Ne apie reikalėlius, kurių knibždėte knibžda socialiniame aukšte ir kurie plūste užplūdę didžiąją dalį šiandieninio meno kūrinių... Ypač patiko kelios idėjos. Štai dvi iš jų. Pirmoji: *But a good poem /.../ is also its own universe – it relates mainly to itself. And then someone who reads it can enter the universe that is the poem /.../*. Taip, taip. Panirdami į meno kūrinius, mes įeiname į naujas Visatas, pagyvename naujus gyvenimus. Tai koks skurtumas tuomet, ar tu gali, brėkstant rytui virš buvusio pašto, nustatyti, koks sezonas už tavo langą, ar ne? Antroji: *I said in an interview once that to write is a kind of prayer. And I was embarrassed when I saw it in print. But later I read /.../ that Franz Kafka had said the same. So maybe – after all? Na, štai. Ir aš, nors tik perpasakojęs ir pacitavęs šias idėjas, šįryt jau jaučiuosi šiek tiek pasimeldęs...*

Gruodžio 28, ketvirtadienis. Ryte, padaręs mankštelę ir nusiprausęs šaltu vandeniu, dar kiek pastovėjau iki pusės nuogas vonioje prieš veidrodį nuleistomis rankomis. Staiga pamačiau, kad viena atspindžio veidrodyje ranka krustelėjo. Krūptelėjau. Tik po sekundės dalies suvokiau, kad tai krustelėjo mano paties ranka. Kreivai nusiviečiau. Mat prancūzų psichoanalitikas Lacanas, kalbėdamas apie vadinamąją „veidrodžio stadiją“, sako, kad šešių-aštu-

ALFONSAS ANDRIUŠKEVIČIUS

niolikos mėnesių kūdikis, reaguodamas į savo atspindį veidrodyje, ima suvokti savo kūno visumą. Vadinasi, grįžau... *Welcome back!*

Kiekvieną rytą maždaug tarp pusės septintos ir septintos paprastai atlikinėju (gulėdamas, žinoma) atsipalaidavimo pratimą. Kiekvieną rytą paprastai nepavyksta būti tobulam ir visai izoliuotam nuo aplinkos: tiek išorinės, tiek vidinės. Kiekvieną rytą tuo metu paprastai išgirstu greitosios pagalbos automobilių, dumiančių Jeruzalės gatve į Santariškes, sirenas. Kiekvieną rytą paprastai tos sirenos sukeldavo (aišku, apgadindamos pratimo kokybę) mintis apie avarijas, insultus bei infarktus ir smurtus šeimose. Tačiau šįryt nutiko visai naujas dalykas: sirenos man susisiejo su Michaelo Gordono kūriniu *Weather*: ten irgi dalyvauja sirenų garsai. Nežinau, ką tai galėtų reikšti.

Edvard Munch. Nerimas. 1896. Litografija

Gruodžio 30, šeštadienis. 8.50. Baigiasi metai... Cha, cha... Po kelių visai pakenčiamų naktų šianakt jie (metai) vėl su manim suvedinėjo sąskaitas. Skausmai, skausmeliai... Stuburas, strėnos, šlaunys, blauzdos, pėdos... Pažįstamos vietelės ir jiems, ir man. Pradėjo pusę dviejų. O topas – apie pusę keturių. Yra puikios Donald K. eilutės: „Aš mirsiu rudenį. Bus pusė keturių.“ Kažkada, jomis žavėdamasis, drauge nevengdavau, su kuo nors kalbėdamas, ir pasišaipyti. Sakydavau: „Žiūrėk, nei metų, nei mėnesio, nei dienos. Tiesiog rudenį, pusę keturių. Kaip vieno anų laikų rusų poeto eilėraštyje: *В шесть часов вечера после войны*.“ Šianakt dar sykį įsitikinau: nieko nereikia nei tie metai, nei tas mėnuo, nei toji diena. Svarbiausia – rudenį ir pusę keturių...

11.10. Tamsu, drumzlina, rūškana. Lyja. Tikrai ne žiema, o ruduo. Bet kaip man vis dėlto patinka menas, pagamintas iš nykybės! Pavyzdžiui, Bashō: „Žiemos vėjas – / praeina žmogus / patinusių veidu.“ Arba (irgi jo): „Žiemos lietūs – / ražienos / pajuodo.“ Dieve, kaip seniai bemačiau ražienas! Vieną vienintelį kartą jos yra atėjusios į mano eilėraščius: „Atslinko žodis „ražiena“ / bailiai apsidairė aplink.“ Manau, kad jų jau tikrai nebepamatysiu. *Adios, ražienos!* O čia – dar iš Bashō: „Nežinau / kaip jaučiasi paukščiai žuvys – / baigiasi metai.“

Sausio 2, antradienis. Lauke šviesiai pilka. Jokio vėjo. Oras ramutėlis. Ant balkono parapeto krinta retos ir žiauriai smulkios sniaigtės: na, kiekviena – kaip pusė manų kruopos. O aš skaitau jau kitoje Fossés knygoje – *Melancholy I-II* (tik prasidėjusioje su pasibaigusiais metais),

kaip ponas Vinkelmanas kvočia Larsą apie jo santykius su Helene. Tokie sakiniai: *And Mr Winckelmann puts his hand on my shoulder; he grabs my shoulder and then Mr Winckelmann shakes me by the shoulder and I look up, I look into his black eyes above me, his eyes stare down into my face with a black look. /.../ And Mr Winckelmann takes his other hand and puts it on my other shoulder and I see Mr Winckelmann's arms stretched out towards me and I am calmer than I can ever remember being and then I look at one of his hands, I see his fat black hand grab tight on my shoulder; because Mr Winckelmann is standing and gripping both my shoulders tight and I am as calm as I can ever remember being.*

Sausio 4, ketvirtadienis. 7.50. Dar tamsu. Virš Lorenos stogo šaltame skystame ūke kybo delčia. Sniego ant parapeto – kokie trys centimetrai. Apie devynis laipsnius šalčio. Jau kelios dienos – atšiauri kaulėta žiema. Dienomis pučia bjaurokas rytinių krypčių vėjas. Gal jis man vakar pavėluotai atnešė Pasternako eilutę iš *Рождественская звезда*: *Всё злей и свирелей дул ветер из степи*. Tebeskaitau Fossé. Tebeskaitau *Melancholy*. Kartojamos, kartojamos ir kartojamos bemaž tos pačios keliolika frazių. Kadangi sudėti taškai, jos virsta trumpais sakiniiais. Tie sakiniai dažniausiai skamba Larso galvoje. Retsykiais jis kurį nors ištaria garsiai. Retsykiais, kintant mažajai situacijai, – pasako kitas personažas. Retsykiais įsiterpia naujas veikėjas ir naujas sakinukas. Bet vis vien – kartojasi, kartojasi ir kartojasi, tik truputiuką pasikaitaliodamos (pasikaitaliodami). Tačiau pamažu, pamažu keičiasi ir didžioji situacija. Tuomet jos (frazės) ar jie (sakiniai) tampa jau kitaip apšviesti. Man visa tai susišaukia su Glasso *Music With Changing Parts* – ten vyksta kažkas panašaus. Arba – kai stebi peizažą su lapuočių giraitė. Žiūri į tą patį gamtos vaizdą – lapuočius medžius. Jie juda nuo ne itin stipraus vėjo. Vėjas beveik nesikeičia. Medžiai iš esmės visai nesikeičia, tai kas, kad kiek kitaip čia sukruva, čia sublizga tai to, tai to lapai. Tai kas, kad labiau pasimato ta ar kita šaka, viršūnė. Bet – eina valandos, ir po truputį keičiasi šviesa: link pusiaudienio, link pavakarės, link vakaro... Tuomet jau keičiasi viskas... Ilgėja šešėliai... Medžių guotas pripildo tamsos... Saldu skaityti tokį Fossés tekstą, tokią begalinę mantrą... Ir jausti, kaip, kintant kūrinio Visatos šviesai, keičiasi tų sakinių vidinės švieselės, o drauge ir atvirksčiai: kaip jos pačios keičia kūrinio šviesą...

Sausio 6, šeštadienis. Vėl pilna sniego. Baltutėlio. Ko gero, tai jis ištraukė į sąmonės paviršių Radausko „Strėlė danguje“, kur minima balta obelis. Išties, kartais jaučiuosi kaip strėlė iš pirmojo to eilėraščio posmo: „Aš – kaip strėlė, kurią paleido vaikas / Į baltą obelį žaliai pajūry, / Ir debesis žiedų, tarytum gūlbė, / Mirgėdamas į bangą nusileido, / Ir stebis vaikas ir negali putų / Atskirti nuo žiedų.“ Bet kur kas, kur kas dažniau esu strėlė iš trečiojo, paskutinio, posmelio: „Aš – kaip strėlė, kurią netekęs proto / Kareivis prieš apsuptyj tvirtovėj / Paleido naktį į galingą dangų / Prašyt pagalbos, bet, neradus Dievo, / Strėlė klajoja tarp šaltų žvaigždynų, / Nedrįsdama sugrįžt.“ Ir tuomet visai nesvarbu, kad kažkur kažkada baigėsi kažkelintieji metai.

Sausio 8, pirmadienis. 8.15. Vakar vakare tikėjau, kad šįryt penktą dangus bus negailestingai žvaigždėtas: kai giedra, akivaizdesnė akistata su Kosmosu (aš jos norėjau): nesame užsidangstę, kaip kokiom iliuzijom, debesim ir debesiukais. Deja, įvykti akistatai sutrukdė balzguna šalčio ūkana.

O naktį sapnavau, kad esu savo eilėraštyje. Tame, kur sakoma: „Pasauliai sukos visišką tyloję, tarytum / nė nesukutų. Aš buvau tarp jų / tylus kaip tyloje besisukęs pasaulis.“ Man, esančiam tame eilėraštyje, nebuvo jokio šimtmečio, jokių metų, jokio sezono (nors rašytiniame variante figūravo ruduo). Tad ir minties negalėjo būti, ar kažkokie metai baigėsi, ar prasidėjo. Bet netikėtai suvokiau, kad deklamuoju jau ne savąjį, o vėl Lorcos: *Yo no quiero más que una mano*. Tuomet tarsi prabudau...

ARNOLD BENNETT

Aforizmai

Enochas Arnoldas Bennettas (1867–1931) – produktivus anglų rašytojas, sukūręs romanų, novelių, esė, dramų. Natūralizmo atstovas. Literatūros kritikas, įvertinęs tokių rašytojų kaip J. Joyce'as, D. H. Lawrence'as, W. Faulkneris, E. Hemingway'us talentą. Yra parašęs ir savivalbos knygų, viena populiariausių – „Kaip gyventi 24 valandas per parą“ (*How to Live on 24 Hours a Day*, 1908).

Vertėja

Žmogus, besisaipantis iš naujmetinių pažadų, primena moterį, tikinančią, kad ji nesidairo po lova naktimis; tiesa yra ne jo pusėje.

Mėgavimasis vaizduotės kūrinium nėra laisvalaikis, veikiau malonus, bet varginantis darbas. Po Šekspyro pjesės ar Wagnerio operos reikalingas poilsis. Tik toks beprotis kaip Liudvikas II galėjo reikalauti „Tristano ir Izoldos“ dukart per vieną vakarą.

Išmintingo gyvenimo šaknys glūdi valioje, nukreipiančioje protą.

Esama vyrų, kurie sugeba mylėti mašiną daug giliau nei moterį. Jie priklauso laimingiausiems Žemėje.

Jei žmogus neskiria sąmoningam ir nuodugnam apmąstymui to, ką perskaitė, bent tiek laiko, kiek praleido skaitydamas, jis tiesiog įžeidžia autorių.

Kalbant apie mane, niekada nevertinau darbo dėl darbo ir niekuomet to nedarysiu.

Protinį darbą vertinu tik dėl jo suteikiamo aiškesnio ir visapusiškesnio suvokimo, kad esu gyvas.

Gali valdyti tik savo protą. Net tavo dvimetis vaikas gali įveikti tave instinktyvia savo asmenybės jėga.

Visuomet buvau knygų žmogus. Nuo paauglystės knygos buvo viena iš mano aistrų. Knygos ne vien – ir, ko gero, ne iš esmės – kaip mokslo ar žinių nešėjos, bet knygos kaip knygos, kaip esiniai, gražūs daiktai, kaip istorinės senienos, knygos kaip asociacijų saugyklos. Šrifto, rašalo, popieriaus,

paraščių, vandenženklų, paginacijos, įrišimo klausimai tikrai mane jaudina.

Vargiai įmanoma patikėti, kad žmogus – genijus, jei kartu su juo lankei mokyklą ar net pažinojai jo tėvą.

Visos ateinančios dienos daugiau ar mažiau primins šiandieną, kol mirsi.

Literatūra nėra tik priedas, tai yra esminė visaverčio gyvenimo *sine qua non*.

Tik kvailiai ir labai jauni tikisi laimės. Išmintingieji viso labo viliasi būti sudominti, bent jau nenuobodžiauti, savo kelionėje per šį pasaulį. Niekas nėra taip įdomu kaip meilė ir sielvartas ir pirmoji neapsieina be antrojo.

Viena būdingiausių sėkmės lydimu žmogaus savybių yra dykystė, jo išskirtinis gebėjimas švaistyti laiką.

Žinoma, ruoškis gyvenimui, bet, dėl Dievo meilės, neužmiršk gyventi.

Kiekvieno romanisto darbo dienoje esama tokių akimirų, kai jis visa esybe pajunta, kad bet kas – kelių taisydas, vaikščiojimas po parduotuves, įsilaužimas į namus – būtų geriau nei ši nuolatinė smegenų kankynė; bet tokie momentai praeina.

Lengviau leistis žemyn nei kilti į kalvą, bet panorama atsiveria iš viršaus.

Kai iš tiesų turima ką pasakyti, klischės nevertojamos; tai neįmanoma.

Visos piktadarybės nuveikiamos nuoširdžiai tikint, kad taip elgtis geriausia.

Didelis išradingumas turint mažai pinigų yra daug naudingiau ir smagiau nei daug pinigų be jokio išradingumo.

Jeigu knyga sugeba tave supykdyti, galimas daiktas, tai gera knyga.

Romantika, domesys slypi ne tame, ką regi, bet stebėtojo akyje.

Literatūra egzistuoja tam, kad, užuot vienam žmogui gyvenus ilgai ir laimingai, taip gyventų dešimt tūkstančių po jo.

Nors esu labai godus skaitytojas, galiu mėgautis skaitymu tik kai turiu tam mažai laiko. Duokite man tris valandas netrikdomo laisvalaikio skaitymui, ir aš akimirksniu kone prarasiu tam gebėjimą.

Užuot pasakęs: „Nepyk, negaliu pasimatyti su tavim, senas bičiuli, turiu skubėti į teniso klubą“, privalai sakyti: „...turiu eiti dirbti.“ Tai, pripažįstu, yra be galo sunku ištariti. Tenisas yra daug skubiau nei sielos išganymas.

Kiekvienas pokytis, net į gera, visuomet yra lydimas trūkumų ir nepatogumų.

Knygų skaitymas negali pakeisti kasdienio, atviro, nuoširdaus savo praeities ir ateities veiksmų apmąstymo – nuolatinio žvilgsnio sau į veidą (nors tai ir būtų trikdantis vaizdas).

Tik apžvalgininkai nekenčia ilgų romanų.

Įdomiausia ir naudingiausia suvokti, kad niekada nežinai, kokį įspūdį darai kitiems žmonėms.

Jeigu negali savęs išreikšti, patikėk, neturi nieko konkretaus pasakyti.

Laikmečio kliauda – susikaupimo trūkumas.

Antologijos sudarymas – vienas maloniausių hobijų, kuriuos gali puoselėti žmogus, nepametęs galvos dėl golfo ir bridžo, – tai yra mąstantis žmogus.

Nors ir būtum turtingas kaip „Karltono“ viešbučio rūbininkas, negali nusipirkti sau nė minutės daugiau laiko, nei turiu aš ar katė prie židinio.

Iš: *The Arnold Bennett Calendar, comp. by Frank Bennett, publ. by George H. Doran Company, New York, 1912*
Vertė Ugnė Ražinskaitė

Memorabilia

Žiemos keliu

Ar ne per daug žiemos šią žiemą? Nors šryt, žiūriu, ant stogo jau pamažu lenda iš po sniego raudonos čerpės. Bet dar vasaris prieš akis, turbūt ir vėl kartosis viskas nuo pradžių. Baltas, visų balčiausias peizažas. Čia iš Sibiro tremtinių ir lagerininkų kūrybos. Kaip ir Česlovo Kavaliausko terminas „baltojo liūdesio tropikai“. O vis tiek nesuprasdavai ten būdamas, ar ta jau spalio mėnesį užgriuvusi sniego karalystė tau yra dar viena nelaimė, ar priešingai – dovana, akių ir širdies džiaugsmas, pažadas, jog kada nors viskas bus panašiai. Balta ir šviesu.

Tačiau nuotrauka ši – ne iš Sibiro. Kaip parašyta, tai mūsų Vilniaus apylinkės. Jano Bułhako fotografijos menas. Klasika. 1917 metai. Taigi šiame krašte vis dar karas. Tęsiasi okupacija. Baltas peizažas – kaip atsvara ir viltis. Turbūt ir protestas. Rogių vėžės – ne į kažkokią nežinią. Į ateitį, į tėvynės laisvę. Viskas jau netoli. Du trečdaliai kadro – dangus. Primena Ruszczyco paveikslus. Abu jie buvo artimi draugai ir bendradarbiai, LDK patriotai, kilę iš rytinių žemių.

Aukciono kataloge tos nuotraukos pavadinimas buvo „Žiemos kelias“. Gal pagal Franzo Schuberto dainų ciklą *Winterreise*? Ten labai daug tragiškų motyvų. Jaunas kompozitorius rašydamas jau mirtinai sirgo. Tai galėtų reikšti anas tamsusis ruožas, šešėlis nuotraukos apačioje. Be jo ir pats žiemos grožis atrodytų nepilnas, netikras.

Kas visuomet iškritus sniegui vienodai džiūgauja, ir be jokių šešėlių, yra vaikai. Mergaitė rašo, kad jai gaila kūdikėlio Jėzaus, nemačiusio snagių. Manau, suaugęs jis galėjo jas matyti. Vienąsyk Evangelija pagal Joną informuoja: „Buvo žiema.“ Turistams Šventojoje Žemėje siūlomi atvirukai su apsnigtais Jeruzalės stogais. Bet jeigu Viešpats ir žengė per pusnis, mums nežinoma, ką jis

kalbėjo ir jautė. Gal net pasilenkęs ką nors užrašė pirštu ant sniego, kaip kad kitąsyk buvo rašęs ant smėlio. Artėjo jo kelio pabaiga, kaip ir Schubertui. Bet ko juk nerašoma tokiais atvejais.

Pranciškaus Asyžiečio gyvenimo legendose žiemos fonas kelis kartus tampa proga įvykti stebuklui. Štai ateina metas jam skirtis su Klara, savo mylima mokine, ir ji nedrąsiai klausia, kada gi ir vėl jiedu pasimatysia. Krito snagiškas, ir Pranciškus atsako, kad kitas pasimatymas bus žydint sodams. Tą pačią akimirką iš dangaus pasipila žiedai. Skirtis jiems nereikėjo.

O kai vėliau Pranciškus prašė popiežiaus Inocento patvirtinti naujus Porciunkulės atlaidus, jam tiesiogiai pareikštus Mergelės Marijos, popiežius priešinosi ir sakė sutiksiąs tik tuomet, jeigu Švenčiausioji Mergelė, kaip savo valios patvirtinimą, vidury žiemos atsiųstų rožių.

Kitą dieną Pranciškus atėjo į popiežiaus rūmus nešinas glėbiu baltų ir raudonų rožių.

Kada nors pasieks mus (ir jau dabar pasiekia) garsas apie stebuklus Ukrainos apkasuose ir griuvėsiuose per tris praėjusias karo žiemas. Anąsyk iš ten atkeliavo nuotrauka, kaip šalia apdegusio negyvo daugiabučio būrelis vaikų lipdo iš sniego senį besmegenį. Vaizdas, kuris versta stebuklą knygos kelyje. Kartu su Maidano laužais speiguotą 2014-ųjų vasarį.

Bet tamsusis ruožas žiemos kelyje pasiliks. Sudaužyti automobiliai, traumos, nusiplūkę kiemsargiai – kas be ko. O štai pažįstamas vyrukas, anksčiau dirbęs Raudonajame Kryžiuje su nelegaliais migrantais, pasakoja, kaip du jaunuoliai iš Šri Lankos, slėpdamiesi nuo gaudynių, pasienio miškuose nušalo kojas. Mūsų gydytojams teko amputuoti. Rodo baisias nuotraukas. Vienas netekęs vienos kojos, kitas – abiejų. Nežinia, koks tolesnis jų likimas: buvo išsiųsti namo ar gavo prieglobstį Europoje.

Virgin snow – taip anglų kalba vadinamas toks tyras, švarus, visų balčiausias peizažas. Tas pats žodis *Virgin*, kaip žinoma, lydi ir Marijos vardą. Gal dar ir tai galėtų būti kažin kokios gerosios žinios pradžia visiems, atsidūrusiems žiemos kelyje, nukentėjusiems.

„Yra tik tuštuma ir gailestingumas“, – gyvenimo paibaigoje buvo nusprendęs Thomas Mertonas. Labai tinka prie šios nuotraukos ir viso žiemos kelio turinio. Ir jeigu Jėzus ką nors rašė ant sniego pakeliui į Golgotą, tai greičiausiai tą Mertono sakinį.

BYUNG-CHUL HAN

Anapus disciplinos visuomenės

Vakarų visuomenėje vyksta tylos paradigmos pokytis: pozityvumo perteklius veda į nuovargio visuomenę. Michelio Foucault aprašyta disciplinuota visuomenė gimdė nusikaltėlius ir bepročius, o šūkiu „Taip, mes galime!“ besivadovaujanti dabartinė visuomenė daugina išsekusius, nesėkmių kankinamus, prislėgtus asmenis. Korėjiečių kilmės vokiečių mąstytojas Byung-Chul Hanas (g. 1959), kurio darbai apima kultūros, technologijų ir visuomenės klausimus, kritikuoja Vakarų visuomenės „perdegimo“ kultūrą, kurioje žmonės vertinami tik pagal sėkmę, produktyvumą ir efektyvumą. Hanas teigia, kad technologijos dažnu atveju skatina vienatvę, o ne socialinę sąveiką.

Čia spausdinama ištrauka iš knygos „Nuovargio visuomenė“ (*Müdigkeitsgesellschaft*, 2010), kurią netrukus išleis leidykla „Kitos knygos“.

Foucault disciplinos visuomenę, sudaryta iš ligoninių, prieglaudų, kalėjimų, kareivinių ir gamyklų, nebebūdinga šiandienai. Ją jau seniai pakeitė visiškai kitokia – sporto salių, biurų dangoraižių, bankų, oro uostų, prekybos centrų ir genų laboratorijų visuomenė. XXI amžiaus visuomenė – jau nebe disciplinos, o pasiekimų visuomenė (*Leistungsgesellschaft*). Tad ir jos nariai vadinami nebe „paklusnumo subjektais“, o „pasiekimų subjektais“ (*Leistungssubjekt*). Jie yra patys sau vadybininkai. Disciplinos institucijų sienos, skiriančios tai, kas normalu, nuo to, kas nenormalu, dabar atrodo kaip seniena. Foucault galios analitika nepajėgi aprašyti psichologinių ir topologinių pokyčių, įvykusių disciplinos visuomenės transformuojantis į pasiekimų visuomenę. Šių pokyčių neatspindi netgi dažnai vartojamas „kontrolės visuomenės“ terminas. Jis vis dar per daug negatyvus.

Disciplinos visuomenė yra negatyvumo visuomenė. Ją sąlygoja draudimo negatyvumas. Šioje visuomenėje vyrauja negatyvus modalinis veiksmazodis „ne-galėti“ (*Nicht-Dürfen*). Negatyvumas, kaip prievartos negatyvumas, būdingas ir privalėjimui (*Sollen*). Pasiekimų visuomenė tokio negatyvumo vis labiau atsikrato. Ji naikina tai, kad yra vis mažiau reguliavimo. Neribotas „gebėti“ (*Können*) – pasiekimų visuomenės pozityvus modalinis veiksmazodis. Jos kolektyvinis daugiskaitos teiginys *Yes, we can* tiksliai išreiškia tai, kad ši visuomenė orientuota į pozityvumą. Vietoj draudimų, paliepiamų ar įstatymų randasi projektas, iniciatyva ir motyvacija. Disciplinos visuomenėje vis dar dominuoja *Ne*. Jos negatyvumas gimdo pamišėlius ir nusikaltėlius. Pasiekimų visuomenė gimdo depresyviuosius ir nevykėlius.

Visgi disciplinos visuomenės paradigmą pakeitus į pasiekimų visuomenės paradigmą, išlieka tam tikras tęstinumas. Akivaizdu, kad *socialinei pasąmonei* (*gesellschaftlich Unbewussten*) būdingas siekis maksimizuoti produkavimą. Kai augantis produktyvumas pasiekia tam tikrą tašką, prie savosios ribos prieina ir drausminimo metodas, arba negatyvioji draudimų schema. Norint didinti produktyvumą, disciplinos paradigma pakeičiama

pasiekimų paradigma, arba teigiamąja įgūdžių schema, nes, viršijus tam tikrą produktyvumo lygį, neigiamasis draudimų negatyvumas ima blokuoti produktyvumą ir neleidžia jo toliau didinti. Gebėjimo pozityvumas yra daug veiksmingesnis už pareigos negatyvumą. Tokiu būdu socialinė pasąmonė pereina nuo „privalėti“ (*Sollen*) prie „gebėti“ (*Können*). Pasiekimų subjektas (*Leistungssubjekt*) yra greitesnis ir produktyvesnis už paklusnumo subjektą. Tačiau „gebėti“ nepaneigia „privalėti“. Pasiekimų subjektas lieka disciplinuotas. Jis perėjo disciplinavimo stadiją. „Gebėti“ toliau didina produktyvumo lygį, kuris buvo pasiektas taikant disciplinavimo techniką, tai yra „privalėti“ imperatyvą. Didėjančio produktyvumo požūriū perėjimas nuo privalėjimo prie gebėjimo nėra lūžis, veikiau tęstinumas.

Alainas Ehrenbergas depresiją sieja su perėjimu nuo disciplinos visuomenės prie pasiekimų visuomenės:

Depresijos kelionė prasideda tą akimirka, kai atsiskaidoma draudimu grįsto elgesio kontrolės modelio, kuris autoritariškai paskirstydavo vaidmenis socialinėms klasėms bei abiem lytims, ir pereinama prie normos, raginančios kiekvieną imtis asmeninės iniciatyvos: įpareigojančios tapti savimi. [...] Depresyvas žmogus nepajėgia pasiekti savosios pilnatvės, jis išsekęs nuo pastangų tapti savimi.¹

Problemiška yra tai, kad Alainas Ehrenbergas depresiją nagrinėja tik atsižvelgdamas į *Aš* (*Selbst*) ekonomiją. Pasak jo, depresiją sukelia socialinis imperatyvas priklausyti vien sau. Jam depresija yra patologiškas vėlyvosios modernybės žmogaus nesugebėjimo tapti savimi išraiška. Tačiau depresiją sukelia ir ryšių stygius, atsirandantis dėl ryškėjančios socialinės fragmentacijos ir atomizacijos tendencijų. Ehrenbergas šio depresijos aspekto nenagrinėja. Taip pat jis nepastebi pasiekimų visuomenės būdingo sisteminio smurto, sukeliančio *psichikos infarktus*. Ne imperatyvas priklausyti vien sau, o *spaudimas siekti sėkmės* (*Leistungsdruck*) sukelia išsekimo depresiją. Žvelgiant iš šios perspektyvos, perdegimo sindromas (*Burnout-Syndrom*) išreiškia ne patį išsekusį *Aš* (*Selbst*), o išsekusią, perdegusią sielą. Pasak Ehrenbergo, depresija plinta ten, kur paliepiamai ir draudimai, būdingi disciplinos visuomenės, užleidžia vietą asmeninei atsakomybei ir iniciatyvai. Tačiau iš tikrųjų sergame ne dėl atsakomybės ir iniciatyvos pertekliaus, o dėl imperatyvo siekti sėkmės, kaip vėlyvosios modernybės suformuotos darbo visuomenės (*Arbeitsgesellschaft*) naujojo paliepimo.

Alainas Ehrenbergas klaidingai tapatina dabarties žmogaus tipą su Nietzsche's suvereniu žmogumi:

Suverenis žmogus, kuris panašus vien į save patį ir kurio atėjimą skelbė Nietzsche, netrukus taps masine tikrove. Virš jo nėra nieko, kas galėtų pasakyti, kuo jis turi būti, mat jam atrodo, kad jis priklauso tik sau pačiam.²

Nietzsche kaip tik sakytų, kad žmogaus tipas, kuris netrukus taps masine tikrove, yra ne suverenis antžmogis, o paskutinis žmogus, kuris vien tik *dirba*.³ Naujasis žmogaus tipas, bejėgis prieš pozityvumo perteklių, stokoja bet kokio suverenumo. Depresyvas žmogus yra *animal laborans*, kuris savo noru, be jokios išorinės prievartos, pats save išnaudoja. Jis – smurtautojas ir sykiu auka. Griežtąja prasme *Aš* tebėra imunologinė kategorija. Tačiau depresija neišsitenka jokioje imunologinėje schemeje. Ji prasideda tada, kai subjektas *nebegeba gebėti*. Pirmiausia tai kūrybiškumo ir gebėjimų nuovargis. Depresija sergančio asmens skundas, kad niekas neįmanoma, galimas tik visuomenėje, kuri tiki, jog viskas įmanoma. Nebe-gebėjimas-gebėti (*Nicht-Mehr-Können-Können*) veda prie destruktivos savigraužos ir į save nukreiptos agresijos. Pasiekimų subjektas kariauja pats su savimi. Depresyvas žmogus yra šio internalizuoto karo invalidas. Depresija – tai liga visuomenės, kenčiančios nuo pozityvumo pertekliaus. Ji yra prieš save pačią kariaujančios žmonijos atspindys.

Pasiekimų subjektas yra laisvas nuo bet kokios išorinės valios institucijos, kuri jį verstų dirbti ar net ir išnaudoti. Jis yra pats sau ponas ir suverenis. Tad niekam nepavaldu, arba pavaldus tik sau pačiam. Tuo jis skiriasi nuo paklusnaus subjekto. Išorinės valios institucijos išnykimas nesuteikia laisvės. Atvirkščiai, laisvė ir prievarta dabar yra tas pats. Taigi pasiekimų subjektas atsiduoda *priverstinei laisvei* arba *laisvai prievartai*, kad pasiektų kuo geresnį rezultatą.⁴ Darbas vis intensyvesnis, kol virsta dirbančio žmogaus savęs išnaudojimu. Tai veiksmingiau nei būti išnaudojamam kitų, nes savęs išnaudojimą lydi laisvės jausmas. Išnaudotojas kartu yra ir išnaudojamas. Nebegalima atskirti smurtautojo nuo aukos. Toks savireferentiškumas sukuria paradoksalų laisvę, kuri dėl jai būdingų prievartos struktūrų virsta smurtu. Pasiekimų visuomenės psichinės ligos yra būtent šios paradoksalios laisvės patologiškos apraiškos.

Vertė Tomas Sodeika

¹ Alain Ehrenberg, *Das erschöpfte Selbst. Depression und Gesellschaft in der Gegenwart*, Frankfurt a. M., 2008, p. 14 f.

² Ten pat, p. 155.

³ Nietzsche's „paskutinis žmogus“ sveikatą pakylėja iki deivės lygio: „sveikata šlovinama. „Mes išradome laimę“, – sako paskutinieji žmonės ir mirksi“ (*Also sprach Zarathustra, Kritische Studienausgabe*, Bd. 4, p. 20).

⁴ Laisvė tikraja šio žodžio prasme yra susijusi su negatyvumu. Ji visada yra laisvė nuo prievartos, kylančios iš imunologinio kito. Ten, kur negatyvumas užleidžia vietą pertekliniam pozityvumui, išnyksta ir laisvės, dialektiškai kylančios iš negatyvumo neigimo, akcentas.

(Tikrasis) skaistminas

Prancūzų literatūra žinoma kaip labai drąsi ir be jokių dvejonų bei moralizavimo aprašanti visus egzistencijos niuansus. Ji bando visus dalykus įvardyti. Bent jau ji turėjo tokį įvaizdį. Tačiau XXI a. pradžioje išleistas kompaktiškas romanas ir jo užmaršties istorija, regis, parodo moralizuojantį ir nelabai drąsų literatūros veidą.

Romaną *L'Agneau chaste* („Tikrasis skaistminas“) praejusio amžiaus paskutinio dešimtmečio pabaigoje parašė Franckas Varjacas. Pirmą kartą kūrinys buvo publikuotas Prancūzijoje 2000 m. Tikrasis rašytojo vardas yra Franckas Chauvereau. Į literatūrą jis įžengė su romanu, kurio tema sukrėtė ir beveik visiems atėmė amą. Tai istorija apie pirmąją meilę, romantiškus dvylikamečio berniuko ir suaugusio vyro santykius. Iš pradžių romanas sutiktas beveik visiškai spaudos tyloje, paralyžuota tabu temomis. Tik prestižinis „Le Monde“ išdrįso parašyti apžvalgą: „Be abejo, turėjo prirėkti drąsos pirmojo romano tema pasirinkti paauglio ir suaugusiojo meilės istoriją tokio metu, kai teisingas pedofilijos pasmerkimas ir nepriimtinas apribojimas, suaugusiųjų primestas vaikams, apima viską, įskaitant paauglystės dviprasmiškumą ir kai kurių neįtikėtinų susitikimų ir trokštamų ir nepamirštamų iniciacijų paslaptis. Taip pat reikėjo talento, kad iš pirmo bandymo pavyktų pasakojimas šia tema.“

Didelis šio trumpo autofikcinio romano privalumas yra tas, kad jis parašytas iš paauglio perspektyvos. Jame nėra nei moralizavimo, nei kaltinimų, nei panikos. Skaitytojui atsiskleidžia aistros ir meilės pasaulis, kurio nebegalima nutylėti ir paslėpti. Rašytojas labai atsargiai leidosi į temą, kuri visuomenėje iš karto suvokiama kaip smerktina. Ir jis nepropaguoja tokios meilės, negieda odžių, o tik pasitelkęs literatūrą atkreipia dėmesį į klausimą, kuris egzistavo ir egzistuos amžinai. Vertingiausias ir šokiruojantis dalykas šiame trumpame romane – kad pasakojimu dalijasi vaikas, išgyvenantis pirmąją meilę ir prisiimantis už ją atsakomybę. Autorius išveda mus už įprasto tokių santykių modelio rėmų: prievartautojas ir auka. Kaip tik tai paralyžiavo ir išgąsdino ir literatūros elitą (*beau monde*), ir skaitytojus.

Nepamirškime, literatūra atlieka ir terapinę funkciją: nepraeiti pro šalį, aprašyti nepriimtina, ribinę patirtį, pasakyti tai, kas draudžiama ar nepageidautina, ir tuo padėti – štai kodėl reikalinga literatūra.

Franckas Varjacas taip pat yra parašęs novelių rinkinį „Kiaušinis ir uola“ (*L'oeuf et le roc*, 2003) ir istorinį romaną „Kventenas Liusanas“ (*Quentin Lussan*, 2016). Autorius yra įsimylėjęs Pietų Prancūziją, kur dabar gyvena, dirba ir aktyviai savanoriauja. Jis tarytum pasislė-

pė ryškiuose pietų saulės spinduliuose ir tik retkarčiais nustebina skaitytojus griežtais ir įnoringais tekstais.

Romano pavadinimas nusipelno ypatingo dėmesio: tiems, kurie nelabai nusimano apie augalų pavadinimus, iškart prieš akis iškyla skaistaus žmogaus, aukojamo ėriuko įvaizdis. Prancūzų kalba pavadinimas yra dviprasmiškas: viena vertus, jis reiškia tyrą ir nekaltą jauną žmogų, kita vertus, tai augalo, kuris viduramžiais buvo žinomas vienuoliuose, pavadinimas. Augalo vaisiai buvo duodami vienuoliams, kad pažabotų jų libido. Augalų tema kūrinyje atsirado ne šiaip sau – Franckas Varjacas rašytojo kūrybą dažnai lygina su sodininko darbais.

Įdomu, kad tik 2023 m. pasirodė pirmasis šio teksto vertimas į užsienio kalbą – gudų. Neabejotina, kad netrukus pasirodys ir kiti vertimai, nes šį estetinį ir terapinį tekstą būtina išgirsti ir kitomis kalbomis.

Tokie rašytojai kaip Franckas Varjacas gelbsti universalistinį prancūzų literatūros įvaizdį – romanas „Tikrasis skaistminas“ parodo, kad prancūzai ir toliau aprėpia ir aprašo visas gyvenimo sritis.

Identiteto krizė ir tuščio lapo baimė

Bėda ta, kad nežinau, kas esu: aukštaitė ar žemaitė?

Pirmą kartą šis klausimas man iškilo Šiaulių turizmo informacijos centro organizuotuose gidų ir kelionių vadovų kursuose, kai vienos paskaitos metu lektorė pasakė, kad šiaulietis gidas turėtų mokėti žemaitiškai, nes Šiauliai – didžiausias Žemaitijos miestas. Teiginiai, kad Aukštaitiją ir Žemaitiją skiria Šiauliuose ilgiausia Tilžės gatvė, yra tik mitas, kurį, žinoma, galima pasitelkti turistams palinksminti. Bet jei pažvelgsime į miesto herbą, kairiajame kampe išvysime mešką – Žemaitijos simbolį, todėl ir žemaitiška kalba labai pageidaujama.

Sutrikau.

Žemaitiškai aš nekalbu, nors visa giminė iš tėvo pusės – žemaičiai. Kita vertus, mane augino iš aukštaitiškų kraštų kilusi prosenelė, kuri kalbėjo tarmių mišiniu: „nukandžiodavo“ galūnes, kalbėdavo švelniai, bet įterpdavo nemažai žemaitiškų žodžių, pavyzdžiui: *adyna, ana, čeravotė, čemodans, kavonės, klecks*. Vėliau sužinojau, kad prosenelė užaugo regione, kuriame iš tiesų kertasi aukštaitiškų ir žemaitiškų tarmės. Tas mišinys ir yra mano gimtoji kalba.

Skaityti išmokau gal ketverių ar penkerių, bet pradinėse klasėse manęs garsiai skaityti dažniausiai nekviesdavo, nes skaičiau taip, kaip kalbėjau – gimtąja kalba, tarmių mišiniu. Taip, bendraklasiai iš manęs juokėsi, o mokytoja dėjo didžiules pastangas, kad viena geriausių klasės mokinių pagaliau nustotų kalbėti kaimietiška ir prakalbėtų bendrine lietuvių kalba. Tokios pastangos iš tiesų atspirko, o bendrinės kalbos įgūdžiai mano pašamoneje dar labiau įsitvirtino lietuvių filologijos studijų metu.

Tad kas aš esu?

Prosenelė, su kuria praleidau visą vaikystę, buvo baigusi tik keturias klases, kaip pati sakydavo, „skyrius“. Ji visą gyvenimą rašė su grubiomis rašybos ir skyrybos klaidomis, bet tai netrukė man įvesti vargo mokyklos režimo: kol senoji nerdavo ar megzdavo, aš, keturmetė, mokiausi rašyti raides. Kai pramokau, ėmėmės skaitymo, ir jau netrukus pati galėjau perskaityti visas mėgstamiausias pasakas. Tada knygų lentynoje atsitiktinai aptikau spalvotą knygėlę rusų kalba, ir mane akimirksniu sudomino kirilica. Prosenelė mezgė, o aš jos klausinėjau rusiškų žodžių. Netrukus rusiškai ėmiau kalbėti buitiniiais sakiniiais, ir prosenelei pasirodė, kad mokslų jau užteks, neva jei duonos paprašyti moki – nepražūsi.

Be „oficialaus“ mokymo, manęs laukė ir liaudiškasis. Niekas taip tiksliai nemokėjo nustatyti besikeičiančių orų, kaip mano prosenelė. Jai užtekėdavo pažvelgti į dangų, pamatyti skraidančius paukščius ar pajusti vėją, ir ji iš karto pasakydavo, kaip apsirengti, kad per artimiausias valandas nesusalčiau ar neperkaiščiau.

Ji pažinojo visas vaistažoles ir žinojo, kaip jomis gydytis. Kartu skindavome ramunėles, prosenelės meiliai vadintas „ramuliukais“, džiovindavome šalpusnius, daržo gale visada godžiai žydėdavo nasturtės. Susižeidusi bėgdavau ne tvarsčių ieškoti, o į artimiausią pievą, kur skindavau gysločius ir nuplautus glausdavau prie žaidos.

Susipažinau ne tik su vaistažolių, bet ir su piktžolių pasauliu. Piktžolės man patiko labiau, nes jos – vieninteliai augalai, kuriuos prosenelė leisdavo skinti. Birželio mėnesį pririnkdavau didžiules puokštes riebių kiaulpienių, ir mes kartu pindavome vainikus, kuriuos išdidžiai nešiodavau vietoj karūnos. Kitų gėlių šiukštu nebuvo galima skinti, o medžius leista tik glostyti, nes augalai – kaip žmonės, viską jaučia, supranta, jiems irgi skauda. Skauda ir sliekams, bitėms, kitiems vabaliukams, jie irgi pyksta, jaučia nuoskaudas ir nuskriausti gali atkeršyti. Mano prosenelei visa gamta buvo gyva, jos suvokimu, gamtai privalome paklusti, nes nuo gamtos esame visiškai priklausomi.

Prosenelė apie gamtą kalbėjo daug, o apie Dievą – niekada.

Nukryžiuotąjį pirmą kartą pamačiau virš močiutės žemaitės lovos. Ilgą laiką jis man atrodė kaip kambario puošmena, ne reikšmingesnis už paveikslą ar svyrančią gėlę, bet būdama ketverių ar penkerių pirmą kartą sugalvojau paklausti, kas tas vyras ir kodėl jis ant kryžiaus. Močiutė man papasakojo apie Jėzaus kančią, erškėčių vainiką ant galvos ir prisikėlimą, o tada mane užliejo bausis neteisybės jausmas – kaip galima šitaip kankinti žmogų?

Supažindinusi su Biblija, močiutė mane mėgdavo nusivesti į baltąją Šiaulių katedrą, o prieš Kalėdas būtinai parodydavo prakartėlę. Įsitaisiusios bažnyčioje, klausydavome mišių ir vaikų choro. Tai buvo visai kitoks pasaulis nei tas, kurį man rodė prosenelė, ir tėtančiais žiemos rytais mieste reikėdavo kitokių žinių, nei siūlė bekrastės pievos.

Ramunės Pigagaitės nuotrauka

Kai viešėdavau pas močiutę mieste, ji mane vesdavosi ne tik į bažnyčią, bet ir į karuseles, parką, kavines ir parduotuves. Leisdavo užsisakyti didžiausias ledų porcijas ir mokydavo gražiai elgtis prie stalo. Parduotuvėse skatindavo pirkti madingus mergaitiškus aksesuarus, o kartą pasiteiravo, ar paauglystėje nesiversiu į nosį auskaro. Jei nuspręsiu vertis, sakė, nupirks gražų auskariuką ir man padovanos per gimtadienį. Ir tikrai – per gimtadienius iš jos gaudavau gražiausius sidabrinius žiedelius, vėliau kelias poras madingų sidabrinių auskarų ir kitokių mielų smulkmenų, o prieš šventes močiutė mane kviesdavosi į Šiaulių dramos teatrą, kur eidavome žiūrėti vaikiškų spektaklių. Jai buvo svarbu, kad gražiai apsirengčiau, o jei spektaklis būdavo dviejų dalių, būtinai nusileisdavome laiptais į rūšį, kur buvo įrengtas bufetas, ir pirkdavome saldžių užkandžių. To teatro salės kvapo tikriausiai nepamiršiu niekada, net ir po renovacijos ji man kvepia kaip vaikystėje ar ankstyvoje paauglystėje, kai močiutė net neklausdavo, ar noriu žiūrėti spektaklį, – tiesiog nupirkdavo bilietus ir kviesdavo eiti, nes išsilavinusi mergaitė turi būti aplankiusi visus mieste pastatytus spektaklius.

Kartą, prieš vieną iš tokių spektaklių, užsukome į Šiaulių centre veikusį „Žiburio“ knygyną, ir močiutė nusipirko visus tris „Grafo Montekristo“ tomus – atėjus laikui, juos žadėjo padovanoti man. Tai buvo mano pirmasis susitikimas su Alexandre'u Dumas. Šiuos tris tomus saugau jau dvidešimt metų.

Žemaitė močiutė aukštaitę prosenelę pragyveno dešimt metų. Per tą laiką abu mano pasauliai maišėsi – mokslai mieste, vasaros kaime, bibliotekos, ežero pakrantė, teatras, pievos ir knygos. Šie iš pirmo žvilgsnio skirtingi pasauliai manyje sutilpo ir vienas kitą papildė, niekada savęs nelaikiau nei kaimo, nei miesto vaiku, iki gidų kursų nesusimąsčiau, kuriai etninei grupei save priskirti, ir kol nepradėjau skaityti savo antrosios knygos recenzijų, nė nepagalvojau, kad mieste nėra vietos miškui.

Prieštaravimai, būtinybė save kam nors priskirti, dvejones ryškėjo po kiekvieno mėginimo įsiliesti į literatūrinį pasaulį ir piką pasiekė tada, kai nusprendžiau atiduoti duoklę protėviams – rinkti medžiagą istoriniam romanui apie savo prosenelius žemaičius. Kaip tyčia, tą vasarą su „Poezijos pavasario“ delegacija, kurioje buvo ne vienas žemaitis, lankiausi Telšiuose, ir sutikti telšiškiai man maloniai spaudė ranką kaip vertėjai ir poetei, „kuriai pažini Žemaičių erdvę“. Taigi ne tikrai žemaitė. Jaučiausi lyg aistraulė, prisiplakusi prie vietinės krepšinio komandos.

Dar blogiau buvo, kai kolega telšiškis socialiniuose tinkluose išreiškė viešą pasipiktinimą dėl Lietuvoje neva negerbiamos žemaičių kalbos. O aš jos net kalba nelaukau... Tad kokia aš žemaitė? Ar panorėjusi galėčiau gauti žemaitės pasą, grįsdama protėvių kilme? Galų gale, net nežinau, kuo save tie protėviai laikė, – teta pasakojo, kad iš Kelmės kilęs prosenelis, kitaip nei jo žmona, kalbėjo gražiausia bendrine kalba. Tad abejonės man rodosi labai pagrįstos – ketinu rašyti istorinį romaną apie žmones, be kurių nebūtų manęs, nors net nežinau, kokiai etninei grupei save priskirti.

Kita vertus, viduje netyla balselis, aiškinantis, kad problemą pernelyg išpučiu, nes taip elgtis labai patogu. Prisigalvoji kliūčių ir jomis užmaskuoji tuščio lapo bai-

mę. Tariamoms kliūtys sunkiai įveikiamos, todėl rašymą galima atidėti neribotam laikui. Kai kolegos ar draugai pasiteirauja, kaip sekasi rašyti, visada atsiranda pasiteisinimų – nėra įkvėpimo, nežinau, kaip išspręsti priskyrimo etninei grupei klausimą, dvejoju... Nors iš tiesų bijau nesuvaldyti teksto, galų gale, tingiu. Rašymas – ir protinis, ir fizinis darbas, tad kas norėtų eiti į sporto salę, kai kambaryje stovi šilta lova, plačiaekranis televizorius, ranka pasiekiamame šaldytuve yra vaisių ir pyrago, o lauke šalta? Aš tai jau ne.

Taigi pripažinkim. Esu literatūrinė tinginė. Rašytoja dykinėtoja. Tingiu net ieškoti būdų, kaip su tinginyste kovoti, nors ant stalo guli trys knygos apie rašymą ir būdus, kaip įveikti tokį ištižimą. Nors jei norėčiau su tinginyste kovoti, man nereikėtų net literatūrinės pagalbos knygų, tik pasekti sėkmingu pavyzdžiu – neseniai savo akimis mačiau, kaip polinkį į tinginystę išsprendė vienas didžiausių slovėnų menininkų, architektas Jože Plečnikas, pastatęs didžiąją senosios Liublianos dalį.

Jo namas, kuriame dabar įrengtas muziejus, stovi beveik pačiame sostinės centre. Paveldo perėmėjai pasistengė pastatą išlaikyti kuo autentiškesnį – turistai pasitinkami prieangyje, kuriame svečių laukdavo pats didysis menininkas. Žydinčios gėlės ir čiulbantys paukščiai prieangiu jaukumo nesuteikia: čia nėra suolelių ar stogo, tad lietui lyjant neišvengiamai tektų sušlapti. Tai – architektų gudrybė greitai išprašyti nelauktus lankytojus ir atsikratyti kuo daugiau žmonių, kurie trukdytų dirbti. Jei svečio išprašyti nepavykdavo, jis būdavo kviečiamas į vidų ir sodinamas ne svetainėje, kurios name apskritai nėra, o nedideliame ir neįdomiame svečių kambarėlyje, kuriame įrengtas tardomojo kabineto apšvietimas, – neatlaikęs neįdomios, svečias pasišalindavo pats.

Architektas nelepino ne tik lankytojų, bet ir savęs. Virtuvėje pasistatė itin nepatogią kėdę, kad pavalgys nekiltų pagunda užsisėdėti per ilgai. Miegamajame susirentė per mažą ir per siaurą lovą, kad vos pabudęs keltųsi ir eitų prie darbo. Mylimas knygas užkalė didelėse uždaroose spintose, kad užsimiršęs per ilgai neužsiskaitytų. Įėjimą į jaukią terasą susiaurino taip, kad pro duris vos prasišprautų, nes nevalia augalais džiaugtis per ilgai.

Kita vertus, patogiai įsirengė du darbo kambarius ir pasistatė net kelis milžiniškus darbo stalus. Atsikratęs visų pagundų, Plečnikas neskaičiuodavo darbo valandų. Jo galva sprogo nuo idėjų, kurias skubiai reikėjo įgyvendinti. Kol išprašyti draugai ir lankytojai kraipė galvas, mieste kilo didingi pastatai ir kolonos, ištisi kvartalai ir smulkioji architektūra, didžiuliame, bet klaidingame nepatogiamame menininko name vienas prie kito rikiavosi prototipai, kai kurie projektai vietą atrado kituose miestuose.

Suvaldęs tinginystę, Plečnikas kelių valandų pogrūlio susisukdavo nepatogioje lovoje ir vos praaūsus jau stovėdavo prie vieno iš didžiulių darbo stalų ir sukdamo galvą, kaip įgyvendinti per naktį susapnuotas idėjas. Architektas stengėsi atsikratyti perteklinių minčių, projektus kūrė greitai, kad neišgvildentos idėjos nesvarintų galvos, ir darbingumo, produktyvumo, sėkmės bei turtų jam pavydėjo ne tik amžininkai, bet ir vėlesnių kartų menininkai, slovėnai ir užsieniečiai, įskaitant mane.

Bet ar esu dėl rašymosi knygų pasirengusi paaugoti namų patogumą? Tikrai ne. Darbo stalą dažniausiai susitvarkau, ant jo telpa kompiuteris, įkvėpimui skirta rašomoji mašinėlė, kelios knygos ir kavos puodelis. Ryte pabudusi, neretai jaučiu norą rašyti, tad prisėdu prie stalo, įsijungiu kompiuterį.

Nusistatau reikiamus parametrus programoje „Word“.

Ekране pamatau tuščią lapą.

Nuryju gurkšnį kavos.

Pažvelgiu pro langą.

Reikia palaukti, kol nutils triukšmas, nebelos kaimynų šuo, pravažiuos automobilis.

Reikia kam nors paskambinti, užsiregistruoti pas gydytoją, apsipirkti internetu.

Reikia nuvalyti dulkes, kurias ką tik apšvietė pro langą įsispraudęs saulės spindulys. Be to, matau nešvarias užuolaidas.

Reikia nuo žemės surinkti vaiko popieriaus iškarpas ir šiukšleles.

Visai būtų pravartu pavalgyti.

...Ir taip praeina pusė dienos.

Žemiškai saulei leidžiantis, vėl sėdu rašyti.

Įsijungiu užgesusį kompiuterį, giliai įkvepiu ir... susimąstau: tai aukštaitė aš ar žemaitė? Kaip buvau auginta? Kas buvo mano protėviai? Ar verta apie juos rašyti, jei nežinau, kaip ir nuo ko pradėti, ar verta dirbti, kai taip bijau tuščio popieriaus lapo?

Geriausios knygos apie karą

Svetaiėje „Five Books“ iškilūs šių laikų intelektualai, rašytojai, mokslininkai pateikia penkių aktualių knygų skaitymo rekomendacijas. Pokalbis su žymiu anglų karo istoriku, Oksfordo universiteto profesoriumi, daugelio istorinių knygų, tarp jų – populiaraus ir įtakingo veikalo „Karas Europos istorijoje“ (*War in European History*, 1976), autoriumi, Antrojo pasaulinio karo veteranu, apdovanotu Karo kryžiumi už drąsą, MICHAELU HOWARDU (1922–2019) buvo paskelbtas 2011 m. gegužę.

– *Kaip jūsų knygų pasirinkimas dera tarpusavyje?*

– Dvi iš penkių mano pasirinktų knygų, t. y. Carlo von Clausewitzo „Apie karą“ (*Vom Kriege*, 1832) ir Sundzi „Karo menas“ (apie V a. pr. Kr.), analizuoja karą kaip visumą. Kitose trijose aprašoma reali kariavimo patirtis, o tai leidžia susidaryti trimatį karo vyksmo vaizdą.

Pradėti norėčiau nuo Clausewitzo, kuris apibrėžia temos lauką. Pats Clausewitzas buvo prūsų generolas, kuris nuo pradžios iki pat pabaigos kovojo Napoleono karuose ir matė, kaip keitėsi visos karo pobūdis. Tarnybą jis pradėjo XVIII a. paskutiniame dešimtmetyje, Prancūzijos revoliucijos metais, kai dar kariaudavo reguliariosios kariuomenės. Į Napoleono karų pabaigą (iki 1815 m.) kare jau dalyvavo ištisos tautos. Labai „ribotas“ XVIII a. kariavimas išsiplėtojo, galima sakyti, į totalinį karą, turintį atskirti XIX ir XX a. karą. Tai paskatino Clausewitzą imtis analizės, stengiantis išsiaiškinti, kokia yra karo esmė ir kaip jį keičia politinis, ideologinis bei socialinis kontekstas.

– *Žinau, yra manančiųjų, esą „klauzeviciškas karas“ – jau praėitis. Sutiktumėte?*

– Clausewitzas karo apibrėžimą taikė patiems įvairiausiems ir kintančio pobūdžio karams. Pateikęs išsamią analizę, kas yra karas ir koks šis turėtų būti, jis susitelkia į tokios rūšies karą, kokį pats patyrė. Žvelgiant per paties Clausewitzo kariavimo patirties prizmę, daug kas iš jo aptartų dalykų yra pasikeitę ir nebeaktualu, tačiau apskritai karo ir karo pobūdžio analizė bei problemos, su kuriomis susiduria kiekvienas, stojantis į karą, tebėra tokios pat svarbios kaip ir anais laikais. „Klauzevicišką karą“ apibrėžti vien tik jo paties karine patirtimi būtų labai siaura ir klaidinga. Visų pirma Clausewitzas teigia, kad karas laikytinas nacionalinės strategijos vykdymo metodu, tautų ar valstybių tarpusavio santykių reguliavimo būdu. Jėgos naudojimas yra viena iš priemonių. Jėgos (kad ir kokio pobūdžio) naudojimą lemia valstybių politika. Be abejo, šiais laikais naudojama jėga gerokai skiriasi nuo naudotosios Napoleono laikais, tačiau jėga kaip politinė priemonė išlieka – ar tai būtų neskraidymo zonos taikymas Libijoje, ar Wellingtono mūšiai su Napoleono kariuomene Pirėnuose. Šiuo atžvilgiu Clausewitzo veikalas tebėra universalus karo prigimties ir kariavimo vadovas.

– *Pereikime prie Sundzi.*

– Sundzi požiūris į politiką ir valstybes absoliučiai nesutampa su vakarietišku. Jam karas buvo menas, be to, karvedžių ir paskirų vadų praktikuojamas menas. Tam tikru atžvilgiu jam tai buvo žaidimas, ir jis aprašo, kaip akivaizdžiai silpnėsi žaidėjai gali pergudrauti stipresnius žaidėjus, kaip silpni žaidėjai gali išmušti iš vėžių akivaizdžiai savo jėga piktnaudžiaujančius stiprius žaidėjus, kaip karo baigtį iš tikrųjų lemia kariujančių karvedžių protas. Viena vertus, tai gerokai ribotesnis požiūris į karą, kita vertus, daug išradingesnis ir išmoningesnis.

– *Ir kaip, Sundzi manymu, silpni žaidėjai gali pergudrauti stipresnius?*

– Ak, turėsite perskaityti „Karo meną“. Knyga nelabai ilga. Esmė, kad karą Sundzi laiko savotiškais šachmatais, kuriais vieni prieš kitus gali žaisti patys įvairiausi žaidėjai. Sundzi padarė didžiulę įtaką Mao Dzedongui, jo išplėtotą požiūrį į karą Mao pirmiausia pasitelkė kovai su japonais, vėliau – su varžovais. Iš esmės Mao Dzedongas buvo maištininkas; pradėjęs nuo mažyčio provincijos avanposto maištininkų vado „pareigų“, vėliau jis iš šalies išstūmė japonus, nacionalistus, amerikiečius ir visą Kiniją valdė naudodamasis neįprastomis gudrybėmis, leidusiomis visiškai netikėtai užklupti Vakarų kariuomenes. Šias idėjas per pastaruosius tris keturis dešimtmečius yra perėmę sukilėliai ir partizanai visame pasaulyje, o Sundzi „Karo menas“ laikomas vertingu partizaninio karo vadovu.

– *Ar galite pateikti kokios nors gudrybės, siūlomos naudoti Sundzi, pavyzdį?*

– Pagrindinis jo teigtas dalykas: jei esi silpnas, turi sudaryti įspūdį, kad esi stiprus, o būdamas stiprus turi nuduoti, kad esi silpnas. Įtikinęs, kad esi silpnas pastumdėlis, išprovokuos priešininką pulti.

– *Amerikai būtų sunkoka apsimesti silpnai. Šiais laikais viešai tiek daug žinoma.*

– Pateiksiu pavyzdį. Antrajame pasauliniame kare, kai mes, britai, itin silpnai tvarkėmės su vokiečiais, pasitelkėme apgaulę, kad sudarytume įspūdį, jog su amerikiečiais

sutelkėme didžiulę armiją, todėl kai išsilaipinome Normandijoje ir joje buvome itin pažeidžiami, vokiečiai nepanaudojo visų savo pajėgų mums sunaikinti – manė, kad bet kurią akimirką Pa de Kalė išsilaipins daug stipresnės mūsų pajėgos. Iš tikrųjų mes jų neturėjome, tačiau vokiečiai didelę dalį savo karių laikė atitraukę, ir tai mums leido įsitvirtinti Normandijoje. Tai – puikus Sundzi tipo strategijos pavyzdys, nors tuo metu apie jį nieko nebuvo girdėję.

– *Jūs asmeniškai dalyvavote tame išsilaipinime?*

– Konkrečiai ten – ne. Tuo metu aš buvau Italijoje. Apie tai galėčiau pasakoti labai, labai ilgai. Buvau jaunesnysis pėstininkų karininkas. Išsilaipinę Salerne atsidūrėme labai stačių kalnų papėdėje ir labai, labai sunkiai skynėmės kelią aukštyn, kol pasiekėme Austriją, o tada sustojome.

– *Tai netruko ilgai.*

– Na, nuo 1943 m. rugsėjo iki 1945 m. rugpjūčio, ir tas laikas, patikėkit manim, mums be galo prailgo.

– *Stepheno Crane'o „Raudonas narsumo ženklas“ (1895) [liet. 1975, vert. E. Kuosaitė] – tai romanas apie Amerikos pilietinį karą, ar ne?*

– Kiti trys mano pasirinkti knygų pavyzdžiai – apie realią karo patirtį. Crane'o romane vaizduojamas Amerikos pilietiniame kare dalyvaujantis jaunas savanoris, kuris neturi jokios karinės patirties ir pats nežino, ar bus drąsus, ar bailus. Staiga patekusių į mūšio verpetą aprašymas – pačių kautynių, jų sukeltų emocijų, jo reakcijų, bangomis užliejančių baimės, pakylėtumo, triumfo, išsekimo, alkio jausmų – yra tiesiog neįprastai gausūs. Jaunuolis, vargais negalais išgyvenęs kautynes, pabaigoje gali pasakyti: aš likau gyvas ir štai, kaip viskas buvo. Net jei visiškai nesidomi karu ir nepakenti pačios jo idėjos, „Raudonas narsumo ženklas“ – nuostabus romanas. Jis labai trumpas, neįtikėtinais vaizdingas, ir aš jį įtraukčiau į geriausių, perskaityti privalomų knygų dvyliktuką.

– *Ar pagrindinis veikėjas ilgainiui nenustoja idealizmo?*

– Nuo pat pradžių jis nėra kažkoks kilnus idealistas. Karas yra tarsi patikrinimas. Tu išsiaiškini, kas per žmogus esi. Aš pats perėjau šį išbandymą. Kaip ir šio romano herojus, pradžioje nežinojau, ko tikėtis, nežinojau, kaip elgsiuos. Būsiu bailus? Didvyris? Išmoningas? Kaip atsilauksiu? Galiausiai daug visa ko patyrus, paaiškėjo, kas per žmogus esu. Karui pasibaigus jau buvau suaugęs. Be kelių kitų dalykų, karas padeda nuodugnai pažinti save. Vieni tau atsiskleidę dalykai yra apgailėtini, kiti – gana netikėti.

– *Nemanote, kad šiandieniniai jaunuoliai, nedalyvavę jokiuose karuose, yra palyginti žali?*

– Na, jie turi kitokios juos subrandinusios patirties, bet karas kaip žmogaus brandintojas yra pasaulyje su niekuo nepalyginamas vyksmas. Situacijose, kur tave iš tikrųjų stengiasi nužudyti, atrandi save. Tai ir labai įdomu, ir baisu. Civiliniame gyvenime nėra nieko panašaus. Baimė – puiki žmogaus charakterio egzaminuotoja.

– *Pabendraurus su kariavusiais žmonėmis, atsiskleidžia, kad iš pradžių jie labai aiškiai žinojo, už ką kovoja, bet po visų patirtų siaubų to aiškumo lieka kur kas mažiau.*

– Taip. Taip. Visiškai teisingai. Kur kas mažiau. Tai be galo sudėtingas dalykas, o asmeninė patirtis – labai įdomus išbandymas.

– *Įdomu, kad gręžiamasi į asmeninę patirtį, nors dažnai viskas prasideda gana iškilminga misija kovoti už savo šalį.*

– Iš tikrųjų, kad ir koks būtų priešas ir kokia priežastis, viskas susiveda į tai, kad yra žmonės, kurie bando nužudyti tave, o tavo užduotis – stengtis sunaikinti juos. Viskas supaprastėja iki tokio lygio. Aš pats į karą tikrai nevykau kupinas idealizmo. Atsidūriau nepavydėtinoje situacijoje, kurioje karas atrodė būtinybė, o dalyvavimas jame mano amžiaus jaunuoliui irgi buvo būtinybė. Man būtų kiek palengvėję, jei nebūtų tekę kariauti, bet, kaip sakoma, tai buvo darbas, kurį reikėjo atlikti. Manau, kad ankstesnė karta, kuri dalyvavo Pirmajame pasauliniame kare, turėjo didesnių lūkesčių ir aukštesnių idealų, o aš jų tikrai neturėjau jau vien dėl to, kad tas karas juos ir sužlugdė.

– *Papasakokite apie C. S. Foresterio knygą.*

– Romane „Generolas“ (*The General*, 1936) pasakojama apie aukšto rango vado patirtį, apie tai, ką reiškia priimti siaubingai sunkius sprendimus, kai rizikuoji šimtu tūkstančių žmonių gyvybe. Knygoje taip pat atskleidžiami patyrimai žmogaus, kuris nuo pat pradžių vadovaujasi aukštais kariavimo idealais, o paskui atsiduria pačiame pramoninio karo audros epicentre. Britų kariuomenės karininkas, pasiekęs pergalę Būrų kare, į karą žiūri per prizmę idealistinių įsitikinimų ir heroizmo, iki tol buvusių tinkamų karui, nors jau 1900 m. viskas ima atrodyti šiek tiek sudėtingiau. 1914 m., pačioje Pirmojo pasaulinio karo pradžioje, jis tampa bataliono vadu ir patenka į Vakarų fronto pragarą. Jis pasižymi visomis drąsos, ini-

ciatyvumo, savarankiškumo ir lyderiavimo savybėmis, todėl greitai paaugstinamas ir 1917 m. pradeda vadovauti armijos korpusui, jam pavaldūs šimtai tūkstančių vyrų. Jis dalyvauja visiškai beprecedenčiame kare, kare, kuriame aukos skaičiuojamos ne šimtais ar tūkstančiais, o dešimtimis tūkstančių, kuriame šimtus metų naudota taktika nebeveiksminga ir yra savižudiška. Kai viskas, ko jis išmoko kaip kariškis, ir visas džentelmeniškasis auklėjimas nebetenka jokios prasmės, ir romane aprašoma, kaip jis ne itin sėkmingai prie tokio pokyčio prisitaiko. Tuo paaiškinama, kodėl karas Vakarų fronte vyko taip, kaip vyko.

Nesu skaitęs knygos, kurioje visa tai būtų išdėstyta aiškiau. Ne drama, tragedija ir kankynė apkasuose, nors ir šitai kankinamai gerai pavaizduota, o tai, kaip reikėjo šiuos žmones priversti veikti ir išgyventi. „Generolas“ – gerokai primiršta knyga, bet aš ją labai rekomenduoju visiems, norintiems suprasti Pirmąjį pasaulinį karą. Ji visai trumputė. Foresteris buvo labai reikšmingas romanistas, Hornblouerio knygų serijos apie Napoleono karus ir visas tas drąsos, didvyriškumo ir patriotiškumo savybes, kurios po šimtmečio sukėlė katastrofą, autorius.

– *Ar knygoje pasakojama, kaip herojus jautėsi po karo? Čia kurią dieną lankiausi vadinamajame Karo kabinete Vaitholo bunkeryje: per Antrąjį pasaulinį karą siekta pergalės, bet dabar žvelgiant į visus tuos žymeklius pasaulio žemėlapyje atrodo, lyg jie simbolizuotų masines žudynes.*

– Karo metu svarbiausias dalykas – laimėti. Fronte iš tiesų svarbiausia yra drąsa, vadovaujant aukščiausiu lygiu – įgūdžiai, išmintis ir gudrumas, tad žemėlapių žymekliai iš vienos vietos į kitą kilnojami taip, kad savo uždavini pasiektum su kuo mažesniais savo žmonių nuostoliais. Tie žmonės Karo kabinete... nepamirškite, kad jie ten kone kiekvieną naktį buvo bombarduojami. Jie nesėdėjo už mylių mylių nuo fronto linijos. Jie veikė pačiame įvykių sūkuryje. Daug labiau nei karių dislokavimu sausumoje jie rūpinosi laivų judėjimu – kad tiekimo linijos nenutrūktų ir būtų apsaugotos nuo povandeninių laivų. Nes be jų karas galėjo būti pralaimėtas, labai nedaug trūko, kad būtų pralaimėtas. Kokia kankynė patirti, kad šie per Atlantą paleisti konvojai patenka į vokiečių povandeninių laivų apsupimą ir nuskandinami – prarandamos ne tik žmonių gyvybės, bet ir prekės, maistas, amunicija – dalykai, be kurių apskritai neįmanoma kariauti. Kylantis jausmas, kad šis karas gali būti pralaimėtas, kad yra pralaimimas, ir abejonės, ar tai, ką darome, mus išgelbės. Tai ne šiaip žaidimas, tai egzistencinis klausimas. Kalbame apie išlikimą. Štai kokia žlugdanti atsakomybė gula ant tų paskirų žmonių pečių, ir tai reikia turėti omenyje.

– *Nemažai žmonių pasirinko Vasilijaus Grosmano knygą.*

– Taip, „Gyvenimas ir likimas“ [parašyta 1961, išleista 1980; liet. 2022, vert. S. Parulskis]. Norėjau knygos apie Antrąjį pasaulinį karą, ir tas karas iš tikrųjų vyko, be Atlanto vandenyno, Rytų fronte tarp Vokietijos ir Rusijos armijų. Grosmanas dalyvavo Stalingrado mūšyje, iki pat karo pabaigos [kaip karo korespondentas] buvo fronto įvykių liudininkas. Jis užsimojo sukurti Tolstojaus „Karo ir taikos“ atitikmenį. Na, jam tai ne visai pavyko, bet vis dėlto ši knyga – nuostabus ir siurpus pasakojimas ne tik apie mūšius, bet ir apie juose kovojusias kariuomenes. Ne tik apie kariuomenes, bet ir apie režimus. Už Vokietijos armijos, žinoma, slypėjo nacių režimas, holokaustas – ne tik žydų, bet ir masinės civilių žudynės, besiveržiančios vokiečių armijos vykdytos užgrobtose žemėse. Žudyta ne siekiant atsikratyti partizanų, tiesiog naikinti visi – žydai, ukrainiečiai ir t. t., – trukdantys jų užkariavimams. Naciams talkino prisišlieję ir kitų tautybių atstovai, šie atliko šį juodą darbą ir už juos. Taigi – masinių žudynių, egzekucijų košmaro ir košmaro fronte samplaika. Kitoje pusėje – rusai, iš paskutiniųjų ginantys savo šalį, kurią valdo fanatiškas režimas, siekiantis ne tik nugalėti vokiečius, bet ir išsaugoti totalitarinį režimą bei pašalinti visus, jo manymu, keliančius jam grėsmę. Taigi rusų armijos generolas, sumaniai, drąsiai ir narsiai kovojantis prieš pasibaisėtinais gausnes pajėgas, staiga išplėšiamas iš fronto, nes laikomas politiškai nepatikimu, ir sušaudomas arba išsiunčiamas į lagerį. Taigi kovojančių rusų užnugaryje – siaubingieji lageriai, be kurių sovietų režimas niekada nebūtų išsilaikęs. Tai – pats baisiausias totalinis karas, žmonijos istorijoje itin retai pasitaikantis. Košmariškas pasaulis, kuriame jėga, smurtas ir teroras persmelkia ne tik frontą, bet ir pačią kovojančių žmonių visuomenę. „Gyvenimas ir likimas“ – košmariška košmariškos patirties knyga. Nors velniškai stora ir nelengvai skaitoma, norintieji suvokti, kaip atrodo pats ekstremaliausias karas, privalo ją perskaityti.

Iš bloknoto (44)

Prieš didžiulias šventes jau nuo lapkričio siautėjo prekybininkai ir visokių trunkių malonumų rengėjai. Gal manė, kad išpuošę eglučių giraitės prie kavinių durų, blizgučiai, šviesų jūros, kuriose iki šiol skendi kai kurie namai (taip taupom?!), būriai Kalėdų Senelių ir isteriški, neskoningi koncertai (pavyzdžiui, „Mes mylim Lietuvą“ arba tas, kuriuo sveikinti Lietuvai nusipelnę asmenys) leis pamiršti, kokie šiurpūs dalykai vyksta pasaulyje. Katedros aikštė kaipmat virto prekyviute, eglutę apsupo mugės nameliai ir jos dalyviai, ir turbūt niekas čia nesusimąstė apie Kristaus atėjimo į pasaulį prasmę. O kiek pinigų vietoj to blizgaus šurmulio buvo galima išsiųsti Ukrainai, paremti ten vargą kenčiančius. Bet mūsų žmonės pasirodė jautresni už šurmulio rengėjus, ir pačios šventės, atrodo, praėjo kukliai, santūriai.

Esu tikra, kad daugelis teatralų, ir ne tik jų, nekantriai laukė režisieriaus Gintaro Varno spektaklio „Ūbas Caras“. Laukė, nes gan pilkame dabartinio teatrinio vyksmo fone aštraliaužiuo Sigitu Parulskio pjesės pavadinimas leido tikėtis gyvo, atviro, sarkastiško spektaklio, kurio žanrą įvardintume kaip satyrinę komediją ar panašiai. Ir aš vyliasiu linksmo, turiningo vakaro, nors jau iš anksto gąsdino numatyta spektaklio trukmė (ne kiekvienas turi kantrybės ar sveikatos šitiek laiko sėdėti itin nepatogiose Jaunimo teatro kėdėse). Prasidėjo vaidinimas – iš pradžių susipažįstam su karjerą pradedančiu nedrąsiu ir neryžtingu Ūbu, kuris per spektaklį pataikūnų apsuptas, praeities diktatorių Stalino ir Hitlerio pamokomas, patiriamas tolydžio „auga ir tvirtėja“; scenoje daugėja personažų, o Ūbas vis labiau panašėja į Putiną. Man pasirodė įdomu, kad Vytautas Anužis, toks išradingas ir universalus aktorius, vienintelis čia nesitenkino kurdamas formalų personažą greta kitų tokių pat formalių, o pabandė išskleisti ir psichologinį bręstančio nusikaltėlio portretą. Jo personažas ir visa aplinka – daugybė mums visiems žinomų pasaulio politinių veikėjų, tokių kaip Macronas, Merkel, Stoltenbergas, Erdoganas, Trumpas, Bidenas ir kiti panašūs, – liudijo įvykių autentiškumą.

Artimiausius Ūbo-Putino aplinkos veikėjus – Medvedevą, Prigožiną – vaidina aktoriai, kitus – aktorių valdomos lėlės. Tarp jų ir Hitleris su Stalinu, kaip Putino mokytojai. Bandoma atgaivinti Gintaro Varno ir jo anuometinių kolegų „Šėpa“, cituojant senojo Atgimimo laikų politinio kabareto epizodus ir kuriant naujus, su naujais veikėjais. Beje, šėpoje „Ūbas Caras“, kaip ir ankstesnėje, daug ir aktyviai veikia (tikriausiai, kalba) Vytauto Landsbergio lėlė, cituodama dabartinius autentiškus politiko tekstus. Kitaip pateikus, tai galėtų būti komiška. Bet nebuvo. Nebuvo nieko, kas būdinga politiniam kabaretui, – šmaikštumo, glaudumo (juk juokingi tik trumpi anekdotai), netikėtumo.

Nors įdėta daugybė pastangų kurti gyvą, efektingą reginį, jis buvo neįdomus ir stingdančiai nuobodus. Kai neįdomūs santykiai tarp personažų, tai niekas nebegebėsti – nei scenografai (Gintaras Makarevičius, Julija Skuratova), nei kompozitorius (Martynas Bialobžeskis). Salėje buvo ramu, beveik niekas į nieką nereagavo, tik kartais kažkas iš vieno kampo pakikendavo ne vietoj. Man asmeniškai tik viena

scena sukėlė juoką: kai mirtis su dalgiu Ūbo paliepimu nugalabija Prigožiną (akt. Sergejus Ivanovas), šis krenta kniūbsčias, o kūną išvelkant už kojų pakelia į šonus rankas ir primena lėktuvą (!). O šiaip jau spektaklio metu pradėjau galvoti, kas čia darosi, kodėl taip nuobodu ir net atgrasu nuo to, ką tau rodo.

Savaime suprantama, kad mintys krypo į praeitį. Prieš akis stojasi kai kurių žiūrovų (jų jau visai nedaug belikę) atmintin įsirežęs Jono Vaitkaus 1977 metais Kauno dramos teatre režisuotas „Karalius Ūbas“ pagal Alfredą Jarry su puikiu, išradingu, skambiu, veiksmą provokuojančiu Tomo Venclovos vertimu, su puikia grotesko žanrui artima muzika, nepamirštamais vaidmenimis. Ūbą – tą, pasak žymaus teatrologo Georgijaus Zingerio, „krautuvininką su karūna“ – pakaitomis vaidino Kęstutis Genys ir Viktoras Valašinas, Ūbienę – Rūta Staliliūnaitė, pirmą kartą patekė į grotesko, farso, absurdo stichiją. Ten niekas nieko atpažįstamo nepiminė, neimitavo ir neilustravo, kaip daroma Gintaro Varno spektaklyje. Režisieriaus mintis tobulai perteikė dailininkė Janina Malinauskaitė, sukūrusi visą tą absurdišką, niekingo Ūbo ir ūbų gyvenimo ir valdymo atmosferą. Apie spektaklį pasklido gandas plačiai už Lietuvos ribų. Jis, pajuokiantis miesčioniją, prisitaikėlius, karjeristus ir niekingus pasaulio valdytojus, gausus brežnevinės tikrovės kritikos poteksčių, Kauno scenoje buvo rodomas bene dvidešimt metų!

O Sigitu Parulskio ir Gintaro Varno spektaklis rodo ir kalba tai, ką mes kasdien girdime per radiją, matome per televiziją, skaitome laikraščiuose. Tiesa, gal nesu visiškai tikslai, nes didžiulio teksto beveik nesigirdi, aktoriai kalbasi tarpusavyje, o teksto pernelyg daug. Ir jokio politiniam kabaretui būdingo šmaikštumo, parodijos, jokio improvizacijos džiaugsmo, netikėtumo ar teatrališko pramogos proveržio vaidinime nebūta. Tik daug besaikio plepėjimo ir monotoniško lėlių purtymo. Ar saiko jausmas jau visai apleido? Ar saiko jausmas nėra meno kategorija, harmonijos pagrindas? Šekspyras pasakytų, kad čia buvo daug triukšmo dėl nieko.

Birutė Mar išleido naują monodramos formato spektaklį „Žiema Maljorkoje“ – spektaklį-koncertą kompozitoriaus Fryderyko Chopino ir rašytojos George Sand gyvenimo ir kūrybos motyvais. Tai ne pirmas kartas, kai Birutė Mar pati rašo scenarijų, komponuoja spektaklį ir bando scenos pakolyje viena ar kita forma perteikti, prapasti, prisijaukinti žymius vyrus ir moteris ir papasakoti apie juos žiūrovams, inscenizuoti įdomiausių jų neramius gyvenimo epizodus, prisiminimus, laiškus, meilės duetus. Jos spektakliams, labiau ar mažiau pavykusiems, neprikiaši nemokėškumo – ji drauge su dailininkais ir kompozitoriais, o kartais gal ir pati mažiausiais kaštais kuria stilingą aplinką, perteikiančią pasirinktos epochos bruožus, skoningą, dažniausiai išliekančią atmintyje, nes susijusią su kuriamais personažais. Tų monospektaklių, kartais pasitelkiant vieną kitą partnerį, būta daug: „Meilužis“, „Unė“, „Laiškai į niekur“, „Ledo vaikai“, „Buda palėpėje“, „Neparašytas laiškas“ ir kiti. Su jais daug gastroliuota, sėkmingai dalyvauta festivaliuose, iškovotos premijos. Ne visus mačiau.

Bet va naujusias – „Žiema Maljorkoje“, kurio scenarijų kūrė, režisavo ir vaidino, kaip paprastai, pati Birutė Mar, sukėlė norą pagalvoti apie tokius dalykus, kurie kartais ir anksčiau kėlė abejonių. Parašiau žodį *vaidino*, o dabar galvoju, kad kartais, o ir šiuo atveju, būtent *vaidinti* nereikėtų. Nereikėtų, nes nėra tvirtos dramaturgijos ir nėra vaidmens, personažo kaip tokio. Nežinau, kokia metamorfozė turėtų įvykti, kad Birutė galėtų tapti panaši į šimtus kartų efektingai aprašytą jai priešingos prigimties rašytoją George Sand. Juo labiau kad prie fortepijono scenoje sėdi ne Chopinas, o pianistė Eglė Andrejevaitė. Pianistė Chopiną įvaldžiusi puikiai, bet mums klausytis labai trukdė aplinka – gausi barokinė Šv. Kotrynos bažnyčios altoriaus „dekoracija“ ne tik su Chopino ir George Sand gyvenamąja epocha neturi nieko bendro, bet ir garsus savaip deformuoja, sulieja, ir nebegirdi to, kas būdingiausia Chopinui, – garso švaros, skaidrumo, lengvumo. Man atrodo, kad pateikiant tokius žymių žmonių biografinius kūrinius geriausiai tiktų neutrali scenos erdvė, o tekstai būtų skaitomi, kaip skaito skaitovai, nesistengiant kurti vaidmens; tegu klausydami jį kuria žiūrovai.

Gera ir jauku buvo iš arčiau pažindintis su Žibuntu Mikšiu gerai įkurdintoje ekspozicijoje Vytauto Kasiulio dailės muziejuje. Paroda prasmingai pavadinta paties Mikšio žodžiais „Kad būt sugrįžtama“. Jo gyvenimo klajonės, savęs ieškojimai atsispindi įvairialypėje jo grafikoje, kuriai pasišventė reiklus sau ir kitiems dailininkas. Apie jo charakterį ir kritiškumą dar sovietmečiu ne kartą girdėjau iš kolegės ir bičiulės Gražinos Marekaitės, kuri su Mikšiu susirašinėjo ir mėgdavo pacituoti iš laiško vieną ar kitą vietą. Šioje parodoje visko daug: ankstyvieji vokiškos dvasios lakštai su tekstais įvairiom kalbom (supranti, kad andai gilinasi į šrifto galimybes), abstrakcijos ir figūrinės kompozicijos, portretai ir miniatiūros, nuo kurių dvelkia Paryžiumi ir žiemos meto Venecija, meilė architektūrai. Dailininko nuotaikos ir meistrystė matyti ir šmaikščiuose portretuose, ir mįslinguose ekslibrisuose, ir ypatingą susitelkimą bei meilę objektui perteikiančiose miniatiūrose, piešiniuose.

Paskutinėje ekspozicijos salėje ant ilgo žemo stalo po stiklu sudėta daugybė visokių smulkių dailininko gyvenimo liudytojų – programėlių, laiškų, afišėlių, raštelių ir dar visa ko, kas mus labai domintų. Ir, aišku, yra fotografijų, kurių viena – su jaunute Miriam Meras, mūsų rašytojo Ichoko Mero dukra, kurią jau senyvas Žibuntas vedė... Monitoriai rodo įvairius Mikšio gyvenimo epizodus. Pavyzdžiui, kaip piešia tušu, ir mes girdim plunksnos skrebėjimą, popieriaus šiugždėjimą. Kitame gali išklausyti dailininko interviu, kuriame jis kalba santūriai, kukliai, atvirai, susikaupęs ir tarp kitų įdomių minčių pasako labai netikėtą dalyką: pasirinkęs grafiką, o ne tapybą, nes *neturėjo pakankamai optimizmo, neturėjo savyje tiek spalvų*. Yra apie ką pagalvoti!!

– AUDRONĖ GIRDZIJAUSKAITĖ –

Pasiklydę laiko labirinte

Jau „Pietų parkas“ parodijavo „Disney“ multivisatų fetišą kaip tingaus scenarijų rašymo ir idėjų bado derinį, tačiau šios populiariosios kultūros popuri krūvelėje blizga vienas net išrankiausių žiūrovų dėmesio vertas grynuolis – kritikų ypač gerai įvertintas serialas „Lokis“ (2021–2023), kurio paskutinė serija neseniai paskelbta „Disney+“ platformoje. Serialas įrodo, kad net komiksų kontekste galima sukurti kokybišką ir originalų turinį.

Laiko ir jo linijų sergėtojais, biurokratinė organizacija „Time Variance Authority“ (TVA), atidžiai saugo Šventosios laiko linijos tęstinumą nuo įvairių sutrikdymų, t. y. neplanuotų asmeninės valios apraiškų. Nenoromis išskyla Edeno sodo ir gyvatės, Ievai siūlančios paragauti pažinimo medžio vaisių, vaizdinys, tačiau serialo kūrėjai išvengia tiesioginių aliuzijų į mitologiją ir sukuria savarankišką TVA legendą. Pasak „Lokio“ gamybos dizainerio Kasros Farahani, serialo vizualųjį stilių įkvėpė brutalistinė ir neofuturistinė architektūra, taip pat sovietmečio menas. Taip sukuriamą įtikinantį priešpaudos institucija, iš kurios pagal visas mokslinė fantastikos taisykles keliaujama į skirtingas laiko linijas ir tolimiausius visatos užkaborius (tiesa, antrame sezone ši visata susitraukia ir veiksmai sutelkiami tik Žemėje). Nors

antrame sezone scenografija išlieka išskirtinai detalizuota, scenarijus patiria akivaizdų kokybės nuosmukį.

Nevarginsiu skaitytojų bandydamą paaiškinti net įžvalgiausių žiūrovų iki galo neperprastą laiko linijų pseudomokslo maišalynę, kuri pirmame sezone dar buvo įkandama, o antrame tapo gyvate, ryjančia savo uodegą. Geriausias siužeto paaiškinimas – Švilpiko diena kosminio Černobylio akivaizdoje.

Pirmame sezone moteriškoji Lokio versija Silvija buvo pristatyta kaip sudėtinga, nepriklausoma ir galinga veikėja. Ji ne tik buvo stipri ir nepalaužiama, bet ir demonstravo gilius vidinius konfliktus bei moralinį ambivalentiškumą, kuris suteikė jai daugiasluoksniškumą ir padarė ją įdomia bei svarbia serialo dalimi. Tačiau atrodo, kad antrame sezone scenarijaus autoriai ją tarsi nurašo ir pasmerkia šią šiuolaikinę „Meistro ir Margaritos“ veikėją paprastam gyvenimui ir darbui „McDonald’s“ restorane. Tokiu būdu grubiai susiaurinamas jos potencialas ir vaidmuo siužete. Apokalipsė užaugusi ir visą gyvenimą su laiko žandarais kovojusi, beveik viena sėkmingai laiko diktatorių įveikusi Silvija tampa antraeilium personažu ar netgi nepastebima įvykių sukuryje. Simboliška, kad vienoje iš paskutinių sce-

nų ji dar nori kažką pasakyti, bet ją nutraukia kiti veikėjai, o kamera pritraukdama juos diskutuojančius tarpusavyje visiškai ją iškerpa iš kadro. Ne kartą atrodo, kad serialo kūrėjai pamiršta, jog scenoje stovi ankstesniame sezone nepalaužiamą valią ir ryžtą demonstravusi veikėja, kuri tapo tarsi nebylia stebėtoja.

Silvijos transformacija antrame sezone gali būti interpretuojama kaip simbolinis naratyvas, parodantis mitologinę deivės ištrynimo iš istorijos alegoriją arba tiesiog gali atspindėti kūrėjų nepastovumą plėtojant veikėjus ar netgi tam tikrą abejingumą jos kaip moteriškosios herojės vaidmeniui. Tai kelia klausimą, ar serialo kūrėjai iš tiesų supranta ir vertina moteriškus personažus kaip lygiaverčius ir kompleksiskus, ar juos tiesiog paviršutiniškai panaudoja siekdami atitikti politiškai korektiškos eros lūkesčius, o pasiekę tikslą be didesnio gailesčio personažą palieka be tolesnės raidos. Galop, kai turi dvi atomines bombas, antroji tarsi nieko ir nebeįveikia. Atrodo, čia koją pakišti galėjo pernelyg įdėmus įsiklausymas į žiūrovų nuomonę internete – daug kas išreiškė nepasitenkinimą „kraujomaišišku“ Lokio ir Silvijos bučiniu pirmo sezono pabaigoje. Apie tai daugiau net neužsimenama, tik ašaringas aktorius Tomo Hiddlestono

Kosminės Karoliniškės

Sėdėdama Karoliniškių bibliotekoje renginių ciklo „Kosminės Karoliniškės“ poezijos skaitymuose, kur buvau pakviesta dalyvauti, jaučiausi kaip erdvėlaivyje: žodžiai nešė skirtingomis pasaulio suvokimo trajektorijomis. Labai džiaugiausi tokiu renginiu, žinoma, dėl to, kad pati nemažą dalį gyvenimo gyvenau čia, ir vieta įsikėlė į mano pasąmonę ne tik kaip fonas įvairioms patirtims, bet ir kaip pati patirtis.

Buvo įdomu, tikėjausi, kad poetų tekstuose išnirs daugiau vietos paminėjimų, – labai užkabino Antano A. Jonyno pasakojimai, kad kaip tik čia, šiuose kosminių gatvių kiemuose, net dešimtmetį gyvena ne tik jis pats, bet ir rašytojai Saulius Tomas Kondrotas, Ričardas Gavelis (šitą jau žinojau), o kurį laiką, pasirodo, netgi Jurgis Kunčinas.

Kartais lankome žymių poetų gimtines ir gražiai sutvarkytas sodybas, kelio ženklai iš anksto nurodo vietos koordinatas. Tačiau kaip rašytojų buveines pažymėti daugiabučių rajonuose, kur jau seniai nebeliko jų kvapo? Kur jau gyvena kiti, ir nauja buitis nuplovusi seną... Nepadarysi čia muziejaus. Neišdėliosi daugiaaukščio namo bute mirusio rašytojo asmeninių daiktų.

Tačiau kai kurie atsiminimai yra tokie skvarbūs ir ryškūs kaip nesugriaunamas muziejaus fundamentas – griauant greta esantį Viršuliškių kaimą, Antaną A. Jonyną perkėlė į butą šioje Karoliniškių pusėje. Jis čia gyveno ir kūrė eiles, žinoma, bendraudamas su netoliese gyvenančiais rašytojais. Kadangi čia nebuvo tokios vietos kaip „Suokalbis“ – visiems susitikti ir išlenkti taurelę, – draugai rinkdavęsi tai pas vieną, tai pas kitą.

Mane jaudina tai, kad vietos, kuriose ir pati klajojau nemažą savo gyvenimo dalį, ieškodama anksčiau susapnuotų erdvių, kurios nupiešė tam tikrą raštą ir įgavo džiaugsmo ir skausmo pavidalą, turi daugybę tokių susikertančių sankryžų širdžių labirintuose ir daugybę man nežinomų istorijų ir istorijų, parašytų ten egzistavusių rašytojų. Čia, pilkuose daugiabučių brūzgynuose, kurie iš tiesų tobulai atspindi sovietmečio realybę, jos dvasią ir turinį, žydėjo tos širdys ir savo laisva dvasia peraugo sistemą – ir būtų bet koku atveju išėjusios už bet kokios sistemos ribų, nes tikroji kūryba visada laisva nuo to, kas jai primetama institucijų, sistemų, valdžių. Bet išėjimas už tuometinės sistemos ribų virto savotišku fiasko, nes kuo labiau viskas suspausta, tuo stipriau paskui pasileidžia – kaip iš visų jėgų įtempto lanko strėlė lekia tolyn į nematomus tolius.

Sauliaus Tomo Kondroto „Ir apsiniauks žvelgiantys pro langą“, Ričardo Gavelio „Vilniaus pokeris“ – tai buvo kažkas, kas tuo metu stulbino, jaudino, net šokiravo. Man, kaip jaunesnės kartos poetei, gimusiai jau laisvoje Lietuvoje, sovietmečio realybė visada atrodė tarsi kokia kosminė planeta, nors buvau auginama tėvų, kurie egzistavo toje realybėje, bet dar stipriau – mokyklos. Mokykla man visada atrodė kaip tos sovietmečio realybės ar, tiksliau, tos realybės, kaip iš tikrųjų ją suvokiau, modelis. Tai sistemai visada norėjosi priešintis, nes atrodė, kad jos tikslas – ne ugdyti asmenybę, bet tiesiog išmokyti ją gyventi tam tikroje sistemoje. Iki šiol nesuprantu, kodėl pasaulio istorija – tai skaičių, kuriuos turi iškalti atmintinai ir kuriuos užmirši, kai tik išėisi už institucijos ribų, kratinys. Ar pasaulio istorija nėra didžiulis civilizacijos virsmas – pulsavimas, begalybė formų, kurias įgaudavo žmonija? Ar taip svarbu žinoti, kada priimta Abiejų Tautų Respublikos konstitucija? Kada įvyko Vienos kongresas? Kada pasirašytas Molotovo–Ribbentropo paktas? Ar tai padės žmogui suprasti, kokios žiaurios yra

karo pasekmės? Ar tai padės sustabdyti karus? Pagrindinė mūsų tikrovėje vykstančių mažųjų karų ir didžiųjų karų, kurie kartojasi vis kituose pasaulio kraštuose, priežastis – netikras, baisesis netikras mūsų ego. Kas gi iš tikrųjų galėtų ugdyti žmogų? Mokymas apie tikrą žmogaus prigimtį ir esmę. Nes atmintinai egzaminui iškalus datas širdis nesikeičia ir karai kartojasi toliau. Mūsų kasdienybėje, gretimoje šalyje – visame pasaulyje.

Taigi skaitydama tuos autorius tam tikra prasme tose knygose atpažinau ir save. Bandančią kovoti su tuo, kas, man atrodė, yra priešinga kūrybai, gyvenimo tėkmei. Tačiau tas savotiškas protestas, išaugantis į eilėraščius ar kitokius tekstus, padėjo žengti į priekį, padėjo poezijai išsiskleisti. Nors tam tikra situacija atrodytų nepalanki kūrybai – kaip tik tampa jai gera dirva: taip, kaip lotosas išauga iš purvo. Kad ir į kokią gyvenime situaciją patekome, paprastai tai sukelia gilesnes realizacijas ir atidaro menui duris. Nes net užrakinti, uždaryti – per meną mes galime būti laisvi.

Todėl kartais vaikščiodama po daugiabučių rajoną galvoju – kaip aš pakliuvau čia, kur ramus gamtovaizdis užklotas gatvių ir automobilių raizgynė? Kur žmonės gyvena vieni virš kitų daugybė aukštų į viršų – susispaudę, girdėdami gretimo buto tualete nuleidžiamą vandenį? Toje pačioje laiptinėje žmonės retai pažįsta vieni kitus ir į lauką išeina dažniausiai tada, kai reikia vedžioti šunis, – kas tai per realybė? Bandydama suvokti, kaip joje atsidiūriau ir kas tai, aš ir išeidavau iš namų, kuriuose tapatinausi su savimi ir savo daiktai, – tiesiog stebėti kitų, gatvėse judančių link stotelių. Stebėti daugiaaukščiuose namuose šviečiančių langų, už jų vykstančių gyvenimų – pamatyti juose ir save, grįžusią namo į tą pačią dėžutę, – tiesiog bandant išvysti ir save, įsisukusią į buitį ir jau užmirštančią savo stebėtojos darbą, kartais pro langą užsižiūrinčią į lesančias iš balų varnas ar kelis likusius beržus, primenančius, jog kadaise čia buvo tiesiog miškas.

Tad jeigu užaugau daugiabučių rajone – kur yra mano gimtinė? Kur ta vieta, kurią poetai dažnai apdainuoja kaip kažką likusio giliai atmintyje – kaip patį brangiausią sapną, kaip pamatą širdyje, leidžiantį jaustis saugiai šiame pasaulyje? Kuriai vietai labiau turėčiau priskirti žodį „gimtinė“ – stoties rajonui, kuriame buvo ligoninė, kurioje gimiau, butui Savanorių prospekte virš valgyklos, kuriame gyvenome, kai buvau naujagimė, ar butui Lazdynuose, kuriame kurį laiką gyvenome su tėvų giminėmis ir pro kurio langą vaikystėje esu išmetusi kaleidoskopą? Ar mano gimtinė – butas Kalvarijų gatvėje, kur pragyvenau didžiąją dalį savo vaikystės (ir vienas ryškiausių atsiminimų – automobilio partrenktos moters link šaligatvio nuskridusi kurpaitė)? Ar mano gimtinė – vis dėlto Karoliniškės, kur gyvenau nuo paauglystės ir kur būnant labiausiai formavosi mano suvokimas apie šitą pasaulį? Kur po vakarėlių su menininkais naktimis grįždavau pėsčiomis, kirsdama Žvėryną ir kopdama į Narbuto (Mėnulio) kalną?

O kur dingto to vieno iš mano gimtųjų rajonų kosminiai pavadinimai? Kur Kosmonautų, Mėnulio prospektai, kur Perkūno, Žvaigždžių, Žaibo, Viesulo gatvės? Kur „Kometas“, „Merkurijus“, „Saturnas“ – tenai buvusios parduotuvės? Kodėl žvaigždės paliko rajoną? Ar todėl, kad čia 1991-aisiais pravažiavo tankai?

Žvaigždės Karoliniškėse mirė kartu su čia žuvusiais tą ypatingą naktį prie Televizijos bokšto, kai šalis judėjo link laisvės. Todėl Kosmonautų prospektas virto Laisvės.

O aš vis klajoju, poetiškai vaikštinėju, bandydama vienas kitą dengiančiuose blokiniuose daugiaaukščiuose pamatyti kažkokį dar neatrastą, neaprašytą grožį. Pačios egzistencijos, tiesiog suvokimo – tam tikras žmonijos istorijos tarpsnis nupiešė tai. Arba pati žmonija – mes nupiešėm tai, nes tuomet taip geriausiai supratome pasaulį. Kad pro daugiaaukščių langus matysi daugiau pasaulio, būsi arčiau dangaus, iš aukšto matydama mažutes žmonių figūras, supras, kokie mes maži, trapūs, žaisliniai. Ir iš tolo matysi kitus miniatiūrinius daugiabučių langus, tarsi kokius termitynus, skruzdėlynus – maži skruzdėlių dydžio žmogeliai kartu telkiasi į pilkus civilizacijų blokus ir bando išgyventi kaip ir kartu, nors iš tikrųjų – visiškai atskirai, susvetimėję, nepažindami vienas kito, kartu nešvėsdami švenčių.

Tai kur vis dėlto ta laisvė, kurios stotelėje kasdien išlipu iš troleibuso ir einu link savo daugiaaukščio? Kur ta laisvė, kurios visi taip troško, kur ta Lietuvos nepriklausomybės siela, kodėl negirdėti liaudies dainų, skambančių stotelėje? Kur tos kultūros, kurią siekėme atkurti, atspaudai kasdienybėje? Kur mano laisvė, kuri man –ėjimas laukais? Kur tie laukai, pavirtę daugiaaukščių namų labirintu? Ir ką iš viso kalbėti apie laisvę, jeigu iš tikrųjų esu valdoma gamtos gunų, savo juslių ir proto? Kaip marionetė esu prikabinta ir karma verčia mane judėti man skirtomis trajektorijomis, mažai kas priklauso nuo mūsų...

Iš tikrųjų, kad ir kas mus suptų – Viršuliškių kaimo trobos ar Karoliniškių daugiabučiai, ar modernių dangoraižių peizažas, – laisvė yra suvokimas, kas aš iš tikrųjų esu kaip siela, kokie mano tikrieji poreikiai, o juos suvokus reikia judėti sielos veiklos kryptimi.

Sakoma, kad mūsų kūnas yra miestas su devyniais vartais, kuriame gyvename, – miestas su senomis sukriošusiomis trobomis ar sulytais pilkais daugiabučiais, ar stiklinių dangoraižių portalais – tai jau visiškai nesvarbu. Esmė, kad mes atskiri nuo jo, nuo to miesto, ir pro jame esančius vartus galime įsileisti į save tai, kas mus vers toliau tapatintis su tuo miestu ir būti jo kaliniais arba kas suteiks mums laisvę – žinojimą, kur iš tiesų sielai saldžiausia klajoti, kokiuose Dievo laukuose ir giraitėse, nepakartojamose Viešpaties žaidimų vietose – ryšyje su Juo, suprantant ir jaučiant, kad esi Jo dalelė.

Išeinu pro vartus ir grįžtu, įelektrinta saldaus Jo pabučiamimo, ir degu viduje, savo miesto centre – tai yra laisvė, kurios neradau kosmonautų prospekte, kad ir kaip aukštai kilau į televizijos bokštą ir sukausi lyg pati apie savo ašį pakibusi virš šalto šalies portreto, išraižyto žydromis televizijomis

joms parduoto, skirto ištransliuoti realybę, kuria visi priversti patikėti

net jeigu medžiai pavirsta į dulkes,
net jeigu kūnai pavirsta į miglą,
aš pamiršau patikėti, kad esu
ir galiu iš tiesų gyventi ne tik laidoje
ir egzistuoti nepriklausomai nuo kanalų slinkties

kai juos perjungia apšerkšnijus ranka –
šitą žiemą, kuri transliuoja vienintelį ekraną –
tą nuo pūgos drebantį dangų –

noriu jį stebėti
išjungusi mygtuką filmo,
kuriame priversta atlikti rimčiausius vaidmenis

nes noriu tiesiog būti,
šviesa atsiskyrusi
nuo vėsios ryto saulės,
dabar ji pakyla tik ekrane,
kurio aš nemoku išjungti,
tik vaidinu, kad neatpažįstu jame savęs,
pamiršusios, jog egzistuoja
saulė, kurios niekas negali
išjungti nei perjungti,
yra ta saulė, kurios kaip kibirkštis
aš be perstojo ieškau
siūbuodama kažkur
tarp televizoriaus ir pūgos ekrano

aš eisiu paskui ją
slapta pabėgusi iš televizijos bokšto,
iš jo transliuojamos realybės,
aš ją paliksiu
ir tapsiu savim –
šito filmo bus niekas nematęs,
ir aš niekada nebebūsiu žinoma.

žvilgsnis atrodo tarsi atsiprašantis aktorės Sophios Di Martino už jos įkūnijamo personažo nublankimą. Galime tai priimti kaip savotišką metakomentarą apie pasikeitusią dinamiką tarp personažų. Šis pokytis ne tik veikia Silvijos naratyvinę liniją, bet ir subtiliai pakeičia personažų tarpusavio chemiją, kuri buvo vienas iš pagrindinių pirmo sezono bruožų.

Kai vieniems personažams skiriama per mažai dėmesio, kitiems, regis, jo net per daug. Pirmo sezono finale visus nustebinęs laiko šeimininkas Kanas antrame sezone grįžta kaip Viktorijos laikų mokslininkas / šarlatanas Viktoras Taimlis. Deja, Jonathano Majorso perdėta teatrališka vaidyba žavi tik mažomis dozėmis. Žiūrėjimo malonumą sumažina ir žinios apie aktoriui pateiktus kaltinimus dėl smurto artimoje aplinkoje. Teismo procesai vis dar tęsiasi ir labai keista, kaip „Disney“ valdomas „Marvel“, žinomas dėl itin atidžios aktorių, pasižyminčių neprikaištinga reputacija, atrankos, galėjo nepastebėti tokio esminio aspekto, ypač atsižvelgiant į jų aukštus viešo įvaizdžio standartus. Priekabiau žiūrovai dar paminėtų ir ironišką agento Mobijaus vaidmenį atliekančio akto-

rius Oweno Wilsono santykį su tėvyste – seriale jis apverčia laiko audros prarastą šansą būti tėčiu, bet realybėje sklendo pranešimai apie aktorius atsiskykimą bendrauti su mažamete dukra. Laimei, seriale etinė šerdis palaiko žmogiškąją šilumą spinduliuojantys aktoriai Ke Huy Quanas, Liz Carr, Tomas Hiddlestonas ir Sophia Di Martino.

Nors ir esama trūkumų, seriale pabaiga išpildo antiherojaus kelio transformacijos pažadą – matyti, kad kūrėjai ir siekė šios krypties, pradėdami Lokio istoriją nuo savanaudiškumo ir pabaigdami pasiaukojimu, o Silvijai tarsi norėję skirti atvirktinę šios kelionės versiją, bet pritrūkę laiko ar įkvėpimo. Galiausiai bent vienas Lokio variantas įgyvendina savo likimą, atradęs savo vaidmenį kosmologinio Igdrasilio – pasaulio medžio simbolizme. Tik, atrodo, amžinybę laiko gijas ganyti būtų smagiau ne vienam.

– ROSANA LUKAUSKAITĖ –

– IŠVARI PREMA –

VALDAS RUČINSKAS

bitė	Kolumbas
į autobusą netyčia įskridusi daužosi bitė į stiklą važiuoja savo šimtą stotelių	palikęs tam parke papkę su širdies dokumentais
pro šalį	
pro avilį pro namus pro pilną	
medaus	nebepriklausantys
savo bitės gyvenimą	penktadienį du vyrai išėjo prie upės išsimaudyti moteryje vanduo buvo minkštas kaip kadaise stipriausią jaudulį pažadinusios krūtys
nuogi	kadangi jie buvo vyrai viską kas juose vyko jie vertino egzistencialiai
mes ten nuogi tame užmiesčio rojuje	– vanduo tarsi išaustas iš nebūties aksomo – tik nematomas tarpelis skiria šį švelnumą nuo mirties
saulės ir vandens draugijoje	kalbėjo jie
kuriame	jie mėgavosi tēkme džiaugėsi kad vanduo visada naujas visada žavingas ir atviras neužterštas praeities pamokų skausmo
pas mus dažnai arbatos būna Dievas ir Velnias irgi	
kuomet išdrįsta ateina	
tyli žuvys	
knarkia briedžiai	panirę jie atsargiai lietė upės dugną
meilė save iš naujo	– juk tai dugnas su vaikišku entuziazmu stebėjosi jie
atranda	– už jo daugiau nieko nėra lyg viską pagaliau supratę džiūgavo dviese
keliautojas	moters dugne nebuvo oro bet ne suvokimo
be vyno negalėčiau gyventi be vyno atrodo niekas nejaučia	laikinumas čia buvo įsikibęs į akmenis kaip vandens žolės ir trukdė plaukti
manęs	širdyje trūko oro bet tik jo
kuomet aš įsijautęs	du vyrai išsimaudę moteryje keliavo namo nebuvo nei laimės nei liūdesio
laistau nuliūdusias lelijas	o toliau paėjus neliko nei namų nei pasaulio nei dangaus
kalbinu praradusias klausą varles	tik nebepriklausantys sau vyrai
vaikštau po parką prašinėdamas parūkyti	prisilietę prie upės dugno
sakau kad niekada gyvenime	
dar nerūkęs	
bet šiandien užsirūkyčiau	
keliaudamas link namų	
vis labiau vienišesnis	

filmas

seniau galvodavau į priekį tai būdavo tarytum bandymas atlikti kadais matyto filmo patikusio herojaus vaidmenį šiandien pamiršus vaidmenis viskas pirma stebuklas o po to kas amžiams lieka

kovoje

minčių partizanai kovoja į dieną po tūkstantį kartų prieš vieną tą pačią nenuilstančią mintį pamilti pamilti pamilti

moteris

jeigu moteris atsisėda ant akmens tai tas akmuo tampa miestu jeigu į tą miestą ateina vyras tas miestas tampa namais

•
toje vietoje kur mano viduje turėčiau būti aš nieko nėra

iš ten skleidžiasi rožės jurginai lyja pienėmis

groja muzika graudžiai miela

šviečia saulė ir kvepia raudonais apelsiniais

taip vilioju ką nors

į save

•
sakiau kad noriu būti su tavim daugiau

daugiau nei turim laiko

o tu sakei kad viskas bus gerai

nes visas laikas jau seniai ištirpo

tada kai pirmą kartą

susitikom

vieta tau

o žodžiai apie meilę tarsi paplūdimio smėlis byrėjo pro apykaklę pirštus į kelnes galiausiai ant žolės per tas kelias dienas apibrėžė kažin ką panašaus į teniso aikštelę

ten dabar žaidžia tai kas liko iš manęs

ir ta vieta kurią buvau užėmęs tau

laikiau padėjęs ten megztinį

lieka

viduje neramu it šviežiai nudažytas suoliukas bijau kad kas nors ant manęs neužsėstų

lietpalčiais mojuodamos varnos skuba į savo sezono uždarymo darbus

skleidžiasi rudens miškas iš lėktuvo galėtum iškristi tiesiai ant raudonų lapų pagalvės

amžinas klausimas ar kada nors nukristum?

ir gražu ir graudu ir myliu ir ilgu kad taip greitai išcina ruduo

viena melancholija namie palikta

žiemos laukti lieka

vis kažką bandau parašyti šiame gyvenime

čia galima kažką parašyti turiu omenyje šį gyvenimą galima apie tai kaip nuogas šoki į vandenį ir plauki į saulę arba į nebūtį tas pats iš esmės bet skamba skirtingai

aš myliu aš myliu aš nekenčiu sako

žmogus kuriam užgesusi mašina nustojo jį vežti

mes čia tokie pat kaip uodų patelės

kas spėja prisigeriam tačiau nepriklausomai nuo kiekio

mirties nuotyki patiriam vienodai visi

sausainis

danguje sukasi pradingusių kosmonautų suledėję skafandrai žvaigždės ir kometos

nebeišcina pakelti akių nusvirusios rankos nusitempė ir galvą

stebiu kaip kilnojasi kojos žingsniuodamos šaltu asfaltu

vienur kitur šypsosi nukritę auksiniai lapai – atėjo ruduo man sako

dievas arba dirbtinis mūsų visatos žaidimo intelektas kužda kažką kaip visada nesuprantamo

o taip norėtūsi turėti atsakymą

kalėdinį sausainį prie juodos arbatos

DUNYA MIKHAIL

Dunya Mikhail (g. 1965) – nuo 1995 m. Jungtinėse Valstijose gyvenanti Irako asirų ir amerikiečių poetė, rašanti arabiškai ir angliškai. Nuo 2014 m. skelbia tęstinį ciklą „Lentelės“ (*Tablets*), kurių kiekvieną dalį sudaro 24 eilėraščiai. Tai – savotiška moderni asmeninė Gilgamešo epo versija. Iki šiol paskelbtos septynios „Lentelių“ ciklo dalys. Čia publikuojamos penktoji ir šeštoji pasirodė amerikiečių poezijos žurnalo „Poetry“ 2019 m. gegužės ir 2022 m. balandžio numeriuose.

(Daugiau Mikhail poezijos sk.: „Iš Amerikos azijiečių poezijos“, „Š. A.“, 2019.VIII.23; 2022.III.18; 2022.VI.17; vert. A. P.)

Lentelės, V

2

Ar sapnai
keliauja
naktiniu traukiniu?

4

Tiesa – kaip bučynys:
kartais ji – geliantis uodas,
kartais – žibintas.

5

Tavo kavos spalvos oda
išbudina mane.

6

Mudu turim tik vieną minutę,
ir aš tave myliu.

8

Tą mirksnį, kai, rodės, netekai manęs,
išvydai mane ryškiai
su visom mano gėlėm,
net ir nudžiūvusiom.

10

Išsiskaptavom
iš protėvių medžių luotus.
Jie įplaukė į uostus,
kurie atrodė saugūs iš tolo.

11

Medžiai tarpusavy šnekasi
lyg seni draugai
ir nemėgsta, kai pertraukia.
Jie persekioja kiekvieną, kurs
iškerta bičiulį iš jų tarpo,
ir paverčia kirtėją sausa šaka.
Ar ne dėl to arabiškai
„atplaiša“ vadiname
tokį, kuris „visai vienas“?

12

Kaip šaknys glūdi
po medžiais...
taip paslaptys,
veidai ir vėjas
slypi spalvose
Rothko drobių
be pavadinimų.

14

Kadais, kai dar kalbos nebuvo,
jie vaikštinėdavo iki saulės laidos,
nešini raudonais lapais
lyg įsimintiniais žodžiais.

15

Tiesa, kad skausmas
kaip oras, jo pilna
visur,
bet mūsų skausmas
mums atrodo didžiausias.

18

Židinyje blėsta liepsna,
diena tyliai apleidžia kalendorių,
ir Fairuz dainuoja: „Meilė, sako, užmuša laiką,
bet laikas, sako ir taip, numarina meilę.“

19

Gatvės prekeivis turistams siūlo
vėrinius su perskeltom širdim,
kriaukles, šnabždančias į ausį jūros paslaptis,
minkštus nusiramino kamuoliukus,
tėvynių žemėlapius, kuriuos sulenkusi
kiši į kišenę ir eini toliau.

22

Ji nepamirš to tolumo vaiko,
to miesto, kurio durys atviros
praeiviui, keliauninkui, grobikui.

23

Mėnuo keliauja į kitą
pasaulio pusę
aplankyti mano artimųjų.

24

Metų laikai keičia
spalvas, o tu pasirodai ir dingsti.
Kokia tavo išėjimo spalva?

Lentelės, VI

1

Kai nėra saulės,
gėlė jos ilgisi,
o kai ilgesys užsitęsia,
kitos šviesos gėlė
ima žvalgytis savyje.

2

Mano gėlė nenuvys.
Ji nupiešta sąsiuvinyje.

3

Aš – daugiskaita,
einanti link tavęs
kaip vienaskaita.

4

Skubiai dirbtinių ašarų
išsausios akims.
Tikros ašaros
per amžius
tekėjo upeliais,
plūdo upėmis.

5

Prieš šaudamas atmink,
kad to žmogaus motinos akys
sekios tave, kad ir kur eitum,
kol galiausiai paskandins savo ašarose.

6

Jiems nepatiko jo idėjos,
todėl nušovė į galvą.
Pro kulkos išmuštą skylę
jo idėjos pasisės po pasaulį,
išsikėtos lyg vijoklis.

7

Krūtinėje
tik viena širdis,
bet kiekvienoje – pičpilis traukinys žmonių,
kurie mirs,
kai nužudysi,
kaip vaizduojiesi, vieną.

8

Kiekvienoje knygoje – saulė.
Eikš, atversk naują dieną,
Laukiančią mūsų.

9

Ji paklausė nakties:
„Kodėl tu tokia tamsi?“
„Kad žvaigždžių šviesa
pasiektų tave“, –
atsakė naktis.

10

Ji paklausė dienos:
„Kogi tu nešvieti?“
„Nes aš – tavo šešėlis“, –
atsakė diena.

12

Kai pistacijos išnoksta,
lukštename jas,
lygiai kaip savo
mylimųjų širdis.

13

Jeį tavo namus ateis vagys,
leisk imti viską,
tik ne svajones.
Svajones laikyki seife.

15

Medžiai, kaip ir mes,
iškilus pavojui
tvirčiau įsikabina šaknim.

16

Per pandemiją
esame miškas: pavieniui
drauge rymantys medžiai.

17

Stebime savo dienas:
sniego senis tirpsta,
kaip ir turi būti.

20

Tartum kantri mokytoja
saulė nušviečia mūsų paklydimus
kas dieną
tuo pat metu.

21

Kai paukščiui neleidžia
giedoti,
jis pats virsta muzika,
užpildančia horizontą.

22

Paukščiai niekad neklausia,
kur trauki – į dangų
ar pragarą,
ir niekad neskirsto dangaus
į stotis.

24

O kas, jeigu ginklai
kareivių rankose
virstų pieštukais,
kuriais jie žemėlapyje
apibrauktų vietas,
prieš žūvant
būtinai pamatyti?

Įsibrovėlis

Grįžtu namo, atrakinu buto duris, sustoju ant kilimėlio, nusivalau batus ir einu į vidų. Rankoje nešu krepšelį su maisto produktais. Buvau parduotuvėje, pirkau skrosta vaivorykštinį upėtakį, laukinių ryžių, citrinų, cukraus ir saldainių. Įjungiu šviesą, nusivelku palatą. Bet kas gi čia – krepšelis krinta iš rankų – nekviestas svečias? Jis sėdi virtuvėje ant kėdės ir žiūri į mane. Prisimerkęs, apakintas šviesos. Ką jis čia veikia? Kaip čia pateko? Kas tu, klausiu. Neatsako. Iš kur tu, klausiu. Tyli. Jis vilki mano mėlynąjį megztinį. Kaip jis drįsta? Išeik, sakau. Nejudu. Nežinau, ką daryti. Pakeliu vaivorykštinį upėtakį ir padedu ant stalo. Surenkau kitus produktus. Citrina nuriedėjo po stalą, pakelsiu vėliau. Nešdinkis, sakau. Reikėtų išgrūsti jį lauk. Ne, nepavyks, nepakaks jėgų. Jis žiūri į mane, sakytum, su užuojauta. Lyg norėtų man padėti, bet nežinotų kaip. Gal jis kurčias? Gal nebylys? Atiduok megztinį, sakau. Jis klusniai nusivelka ir paduoda man megztinį. Vadinas, girdi, supranta. Na, gerai. Nusiplaunu rankas ir imu ruošti vakarienę. Barstau upėtakį prieskoniais, šaunu į orkaitę, verdu ryžius. Akies krašteliai jį stebiu. Jis vis dar sėdi ant kėdės ir seka mano judesius. Tyčia kliudau jo ranką arba galvą, užlipu ant kojos. Gal supras, kad man trukdo, ir išeis. Bet neina. Verdu arbatą. Sklinda keptos žuvies kvapas. Ištraukiu upėtakį iš orkaitės, dedu į lėkštę su virtais ryžiais, sėdu prie stalo ir valgau. Jam nesūlau, nė kąsnelio negaus. Jis žiūri, kaip valgau. Manau, pavydi. Suplaunu indus. Elgiuosi taip, lyg jo čia nė nebūtų. Galbūt jis tikisi, kad neteksiu kantrybės, kad imsiu šaukti, kad imsiu jį mušti. Nesulauks. Mano planas: vakarienė, filmas, vonia ir lova. Kaip visuomet. Dvyliką valandą, prieš miegą, užsuku į virtuvę – stiklinės vandens. Na ir pažiūrėti, ką jis veikia. Gal jau išėjo? Ne, įsitaisė po stalą. Ant stalo citrina – matyt, surado ir pakėlė. Guli susirietęs į kamuoliuką, atrodo apgailėtina. Gal to jis ir siekia – kad imčiau jo gailėtis? Tiek to, atnešu dekoratyvinę pagalvėlę ir metu jam į veidą. Jis krūpteli, pramerkia akis. Pakiša pagalvėlę sau po galva, atsidūsta ir užsimerkia. Palieku jį ir einu miegoti.

Pabundu septintą ryto, suskambus žadintuvui. Įjungiu šviesą. O jis – stovi kampe ir spokso į mane. Matyt, stebėjo, kaip miegu. Iškrypėlis. Ko žiūri, sakau, dink iš čia. Užmigau su mintimi, kad rytą jo neberasiu, kad bus išėjęs. Deja. Ką gi, teks gyventi su juo. Ne – prie jo ir aplink jį. Teks priprasti. Einu į vonią, pastumiu, kai pasipainioja kelyje. Pasiruošiu pusryčius: paskrudinu porą riekelių baltos duonos, užtepu sviestu, užplikau puodelį kavos. Jis sėdi priešais mane ir stebi, kaip valgau. Numetu jam plutele. Jis pakelia ir beveik nekramtęs praryja. Turėtų būti labai

alkanas. Įpilu jam stiklinę vandens. Apsirengiu ir išeinu. Baisu palikti jį vieną namuose, nežinau, ko iš jo tikėtis. Bet ką darysi. Galbūt kai grįšiu, jo neberasiu?

Randu. Jis vėl sėdi tamsoje, virtuvėje, ant tos pačios kėdės. Šįkart įsispraudęs į mano odinį švarkelį, be batų. Batai po stalą. Nusivilk švarkelį, sakau, kvaily, – suplėšysi. Tuojau pat nusivelka ir pakabina ant kabyklos koridoriuje. Maža to, virtuvėje ant grindų išverstos šiukšlės. Maisto atliekų nėra. Jo darbas. Matyt, kapstėsi ieškodamas maisto, ką rado, suvalgė. Ko pridirbai, tučiuojau sutvarkyk, įsakau ir paduodu šepetėlį ir semtuvėlį. Jis priklaupia, viską sušluoja, kaip liepta, ir sumeta į šiukšlių dėžę. Kad daugiau to nebūtų, sakau ir suprantu, kad tai skamba kaip leidimas įsikurti ilgesniam laikui, tad pasitaisau ir sakau, kad rytoj išmesiu jį kartu su visomis šiukšlėmis. Pasiruošiu vakarienę – išverdu makaronų, pagardinu sviestu ir sūriu. Neįveikiu visos porcijos, likučius atiduodu jam. Jis alkanas, valgo godžiai ir greitai. Dar gauna pusiau nugertą puodelį mėtų arbatos. Tegų pasidžiaugia. Desertui valgysiu šokoladinius saldainius. Jam neduosiu – to jau būtų per daug.

Taip ir gyvename, maitinu jį maisto likučiais, miega jis virtuvėje po stalą, pasidėjęs galvą ant dekoratyvinės pagalvėlės, apsiklojęs pledu, kurį paskolinau, kai buvo šalta naktis ir man jo pagailo. Kas rytą, kai pabundu, randu jį stovintį kambario kamputyje. Pripratau, nebekreipiu į jį dėmesio. Naudos iš jo jokios, jis man nepadaeda, tik trukdo ir užima vietą. Žiūri į mane liūdnomis akimis, lyg ko norėtų, bet nedrįstų paprašyti. Nebesakau jam „išeik“, „dink iš čia“, „nešdinkis“. Sakau tik „pasitrauk“, „padėk į vietą“, „nesipainiok po kojom“. Nupirkau jam dantų šepetėlį ir šukas. Jis atėjo be daiktų. Net šiltų drabužių neturėjo. Atidaviau jam savo mėlyną vilnonį megztinį. Galbūt nereikėtų taip elgtis – pasijus kaip namuose. Vieną rytą pabundu – kamputyje jo nėra, pasiverčiu ant šono, žiūriu – jis guli šalia manęs, užsiklojęs antklodės krašteliais. Stūmiau jį taip, kad iškrito iš lovos. Nukritęs sudejavo. Turbūt skaudžiai susitrenkė. Ir gerai. Žinos, kad taip elgtis nedera. Jis nesupranta, kas leistina, o kas ne. Nesupranta, pavyzdžiui, kad negalima jauti mano namų ir imti mano daiktų. Kartą grįžtu namo, įjungiu virtuvėje šviesą ir matau kėdžių, dėžių ir paklodžių konstrukciją. Jis sėdi viduje. Sakau, lįsk iš ten, kvaily, ir imu griauti tą „namelį“, nešioti daiktus į vietas. Jis atsisėda ant savo kėdės ir žiūri. Bent padėtų. Kitą sykį grįžtu, įjungiu šviesą ir matau ant stalo piramidę, pastatytą iš mano lėkščių, puodelių ir dubenėlių. Tas statinys vos laikosi. Išbaru jį ir imu ardyti piramidę,

aišku, nesėkmingai, dūžta viena lėkštutė ir pora puodelių. Pasitaiko, kad grįžtu, įjungiu šviesą, o virtuvėje jo nėra. Jis, pavyzdžiui, slepiasi spintoje, o visos buto užuolaidos užtrauktos. Arba atvirksčiai – visi langai atviri, namuose siautėja skersvėjai, o jis sėdi balkone. Vilki mano striukę. Kartą aptikau jį vonioje. Grįžtu, kaip visuomet, apie šeštą, virtuvėje jo nėra. Kur tu, šaukiu, pasirodyk. Pabodo tie jo žaidimai. O jis, pasirodo, vonioje. Vonia pilna vandens. Jis sėdi ant vonios krašto ir plukdo popierinius laivelius. Galvoju, nieko tokio, baisesnių dalykų yra iškrėtęs. Bet palaukite – pro šalį plaukia mano nuomos sutartis, greta mano mokyklos baigimo diplomas, štai mano darbo sutartis ir užsienio kalbos kursų baigimo sertifikatas. Kartais norisi jį primušti. Traukiu tuos laivelius, išlankstau, ištiesinu lapus, kloju ant stalo ir palieku džiūti. Jis mane stebi. Neliesk jų, sakau jam, neliesk mano daiktų ir nesivilk mano drabužių, tupėk visą dieną ant savo kėdės arba tūnok po stalą. Tačiau klusniai atsisėdo ant kėdės ir nejudėjo. Nesitikėjau, kad paklausys. Ir neklydau. Vieną gražų vakarą grįžtu namo ir matau štai ką: mano daiktai iškraustyti iš spintelių, stalčių, lentynų ir išdėlioti ant grindų laikantis tam tikros tvarkos. Pavyzdžiui, raudonas dantų šepetėlis guli šalia knygos raudonais viršeliais, raudono puodelio ir rausvų marškinėlių. Kitame kampe guli mėlyni daiktai, šalia lovos – geltoni. Jis žiūri į mane taip, lyg didžiutęsi nuveiktu darbu. Nieko nesakau – neverta – renku daiktus ir dėliuoju į vietas. Užtrunku porą valandų.

Greitai bėga laikas. Štai ir pirmoji pavasario diena. Grįžtu vėliau nei paprastai. Turėjau reikalų. Vakarienę užsisakiau restorane. Valgiau puikų lašišos kepsnį, pagardintą citrina ir rozmariniais. Atrakiniu buto duris, įjungiu virtuvėje šviesą. Jis sėdi ant savo kėdės ir dreba. Iš nosies ir ausų jam teka kraujas. Akys drėgnos, lyg stiklinės. Turbūt karščiuoja. Kas gi jam nutiko? Išverdu žolelių arbatos, puodelį ir nosinaitę padedu ant stalo. Išjungiu šviesą ir išeinu. Gal jis nusibaigs, gal pagaliau jo atsikratysiu?

Kai pabundu, žvilgteliu į kampaną, kur paprastai stovėdavo, – jo nėra. Virtuvėje ant kėdės taip pat nėra. Arbatos negėrė. Gal kažkur įlindo? Gal vonioje, gal spintoje? Ne, nėra. Gal pasislėpė sandėliuke (kartą buvo ten įsitaisęs) – patikrinu. Taip pat ne. Išėjo. Nebėra. Atidarau buto duris, išeinu į laiptinę. Nieko. Duris palieku praviras – jei kartais sugrįžtu.

– INDRĖ MOTIEJŪNAITĖ –

TEKSTAI NE TEKSTAI

KNYGŲ ĮSIGIJIMO BŪDAI

Vilniaus bažnytinė muzika šiandien

Pirmosios krikščionių religinės bendruomenės Vilniuje atsirado XIII a. pab., tai buvo ortodoksų ir katalikų atstovai, kuri laiką gyvenę skirtingose miesto pusėse. Vėliau miestui plečiantis atskirų rajonų ribos ėmė mažėti ir nykti, kol visi kvartalai susijungė į vieną margą miestą. Nuo XVI a. vid. Vilniuje veikė pirmosios protestantų bendruomenės, o XVI a. pab. po Brastos bažnytinės unijos Vilniuje buvo įkurta pirmoji unitų (graikų katalikų) Švč. Trejybės bažnyčia. Įvairių bendruomenių ir jų bažnytinės muzikos centrų kaimynystė, švietimo įstaigos, profesionalių kompozitorių ir giedotojų veikla Vilniuje turėjo įtakos giedojimo tradicijų sąveikai įvairiais istoriniais laikotarpiais. Kyla klausimas – ar ši sąveika vis dar pastebima Vilniaus bažnytinėje muzikoje? Kokia bažnytinė muzika šiandien skamba Vilniaus ortodoksų, katalikų, graikų katalikų, evangelikų reformatų ir evangelikų liuteronų bažnyčiose? Kokius panašumus ir skirtumus galime joje išvelgti? Į šiuos klausimus padės atsakyti šiandieninio Vilniaus krikščionių bažnytinio giedojimo tyrimas.

Atliekant lauko tyrimą įrašytos Vilniaus Konstantinopolio patriarchato¹ Švč. Trejybės ortodoksų bendruomenės pamaldos vyko Švč. Trejybės (Trinapolio) bažnyčioje lietuvių kalba. Šios bendruomenės bažnytinė muzika skiriasi nuo kitų Lietuvos ortodoksų parapijų giedojimo. Jos ištakos slypi pirmojoje lietuviškoje Šv. Paraskevės ortodoksų parapijoje, kuri buvo įkurta Vilniuje Pilies g. Šv. Paraskevės cerkvėje 2012 m. Pamaldos lietuvių kalba šioje cerkvėje pradėtos laikyti 2005 m. Liturginius tekstus į lietuvių kalbą išvertė parapijos kunigas Vitalijus Mockus, kunigas Gintaras Sungaila ir kt. Nors pirmasis ortodoksų liturgijos teksto vertimas į lietuvių kalbą atsirado XIX a. pab. (vertė baltų kalbų tyrėjas Eduardas Volteris, tekstas buvo parašytas kirilica ir išleistas Sankt Peterburge²), jis nebuvo naudojamas, neveikė jokia lietuviška ortodoksų parapija. Pirmosios lietuviškos Šv. Paraskevės parapijos įsteigimas leido plėtoti ir pirmosioms vietinėms ortodoksų bažnytinės muzikos apraiškoms. Giesmių vertimai į lietuvių kalbą, lietuviško teksto ypatybės ir jų pritaikymas įvairioms melodijoms tapo pirmuoju žingsniu link vietinės ortodoksų giedojimo tradicijos formavimosi. Dėl savitos choro sudėties ir teksto nesuderinamumo su melodijomis iškilo būtinybė kurti naujas melodijas. Taip atsirado pirmoji lietuviška liturgija, sukurta kompozitoriaus Viktoro Minioto. Kai chorui vadovavo kompozitorė Justina Trinkūnaitė-Sungailienė, buvo sukurtos ir kitos lietuviškos ortodoksų giesmės (anafora, cherubinų giesmė ir kt.). Lyginant situaciją kitose Baltijos šalyse ir Suomijoje, Konstantinopolio patriarchyto bažnyčios bei parapijos vietinėms kalbomis ten pradėjo veikti daugiau nei prieš šimtą metų³. Tokiems procesams turėjo įtakos didesnis vietinių ortodoksų tikinčiųjų skaičius Latvijoje, Estijoje ir Suomijoje⁴.

Lauko tyrimo metu įrašytos vakarinės pamaldos. Choro sudėtis įrašo metu – trys giedotojai (dvi moterys ir vyras). Pamaldų kalba – lietuvių, su trumpais senosios bažnytinės slavų kalbos ir ukrainiečių kalbos intarpais (įrašytos šventinės pamaldos, kuriose dalyvavo skirtingų parapijų atstovai ir kunigai). Vakarinėse ortodoksų pamaldose didžioji dalis giesmių atliekamos bažnytinio aštuonių tonų⁵ garsaileio melodijomis. Šios melodijos yra tradicinis pamaldų repertuaras. Lietuvoje dažniausiai giedamos XIX a. Sankt Peterburgo giesmynuose⁶ išspausdintos melodijos arba jų vietiniai variantai. Įrašo metu buvo atliekamos ir kelios aptarto garsaileio me-

lodijos, bet taip pat buvo naudojama ir pačios J. Trinkūnaitės-Sungailienės sukurta melodijų sistema, skirta giedoti trumpas kintančias giesmes, kurių tekstas priklausė nuo pamaldų pobūdžio ir keičiasi per kiekvienas pamaldas. Toks giedojimas gali būti įvardijamas kaip atitinkamos dermės ir melodinės struktūros improvizacija, tiesiogiai derinant melodiją prie teksto (skirtingos prasmės ir nuotaikos tekstams priskiriamos skirtingos dermės). Per pamaldas buvo naudojamos ir kitos kompozitorės naujai harmonizuotos giesmės ir jų melodijų variacijos („Leisk, Viešpatie“, „Kyrie eleison“).

Katalikų bažnyčių Vilniuje ypač daug. Todėl reikia iš karto pabrėžti, kad šis tyrimas jokių būdu negali atskleisti visos Vilniaus katalikų bažnytinės muzikos įvairovės. Šiam tyrimui buvo pasirinkta bažnyčia, kuri dydžiu ir tikinčiųjų skaičiumi panaši į kitas čia aptariamąs bažnyčias. Įrašai buvo atlikti Vilniaus Išganytojo (Joanitų) bažnyčioje. Planuodama lauko tyrimus šioje katalikų bažnyčioje, autorė nežinojo, kokio tipo repertuaras ten bus atliekamas įrašų metu, kad tyrimas būtų kuo objektyvesnis ir atspindėtų pagrindinę šio tyrimo idėją – užfiksuoti ir palyginti bažnytinę muziką, šiandien skambančią kiekvienoje iš pasirinktų Vilniaus bažnyčių.

Lauko tyrimo metu įrašytų pamaldų tipas – mišios. Mišios vyko lietuvių ir lotynų kalbomis. Jose dalyvavo giedotojai ir vargonininkė. Liturginiai tekstai buvo sakomi ir skaitomi lietuvių kalba, giesmės buvo atliekamos lotynų ir lietuvių kalbomis. Mišių dalys „Magnificat“, „Kyrie eleison“, „Sanctus“, „Agnus Dei“ ir „Salve Regina“ buvo atliekamos pakaitomis derinant lotynišką ir lietuvišką teksto vertimą. Visos kitos giesmės buvo atliekamos tik lietuvių kalba. Giesmių, maldų ir įvairių atliepų melodijos buvo grigališkojo choralo pavyzdžiai ir kitos liturginės melodijos iš katalikų Liturginio giesmyno⁷, pavyzdžiui, „Agnus Dei“ ir „Sanctus“, o „Salve Regina“ – iš Jaunimo giesmyno „Tavo veido, Viešpatie, aš ieškau“⁸. Pamaldose buvo nemažai visuotinio bažnytinio giedojimo pavyzdžių. Tikintieji pritarė įvairioms lotynų ir lietuvių kalbomis giedamoms giesmėms, kartu giedojo „Tėve mūsų“ ir įvairius atliepus kunigo maldoms, kartu sakė Atgailos maldą ir „Tikėjimo simbolį“. Vargonais kūriniai buvo atliekami mišių pradžioje ir pabaigoje, taip pat vidurinėje dalyje po pamokslų (konkrečiau – po Visuotinės maldos) ir per Komuniją.

Evangelikų reformatų bažnytinio giedojimo įrašai vyko vienintelėje Vilniaus evangelikų reformatų parapijoje. Lauko tyrimo metu įrašytos pamaldos be Komunijos, todėl didžiąją pamaldų dalį sudarė kunigo pamokslas. Pamaldų tekstas sakytas ir giedota lietuvių kalba. Evangelikų reformatų parapijoje pamaldų metu nėra atskiro choro, giesmes atlieka visi tikintieji. Toks giedojimo tipas vadinamas visuotiniu bažnytiniu giedojimu ir sudaro pagrindinę muzikinę pamaldų dalį. Lauko tyrimo metu įrašytose pamaldose svarbų vaidmenį atliko vargonininkas. Pamaldų pradžioje ir pabaigoje buvo įrašyti vargonais atlikti kūriniai iš Presbiterijonų bažnyčios giesmyno, išleisto JAV 1955 m.⁹ Esminę muzikinę šios parapijos pamaldų dalį tradiciškai sudarė visuotinis bažnytinių giesmių giedojimas. Buvo giedamos šešios vienbalsės giesmės – Nr. 158, 279, 251, 160, 156, 230 iš Evangelikų giesmyno, išleisto Kaune 1942 m.¹⁰ Giesmyno giesmės paskelbtos be natų, bet šalia giesmių pavadinimų nurodyti ankstesni giesmių melodijų šaltiniai. Giesmių melodijos sukurtos XVI–XVIII a. įvairių reformatų autorių – Johanno Rudolpho Ahlės, Nikolauso

Deciuso, Joachimo Neandero, Johanno Friedricho Franckės. Visų giesmių melodijas tikintieji mokėjo ir giedojo atmintinai. Giedojimas iš klausos (iš atminties) yra pagrindinis evangelikų reformatų parapijos bažnytinio giedojimo principas. Nuolat giedamos giesmių melodijos įsimenamos ir joms atlikti nereikia muzikinio teksto (natų). Visoms giesmėms buvo akompanuojama vargonais. Akompanavimas taip pat leidžia lengviau prisiminti giedamas melodijas ir įsitraukti į bendrą atlikimą. Anot pateikėjų, kartais į repertuarą įtraukiamos ir naujos giesmės. Tai leidžia pajavairinti repertuarą. Naujiems kūriniams reikia šiek tiek daugiau laiko, kol bus išmoktos naujos melodijos. Bet muzikiniu pamaldų pagrindu išlieka jau minėto Evangelikų giesmyno sunumeruotos giesmės. Kito žanro kūrinių pamaldų metu nebuvo įrašyta.

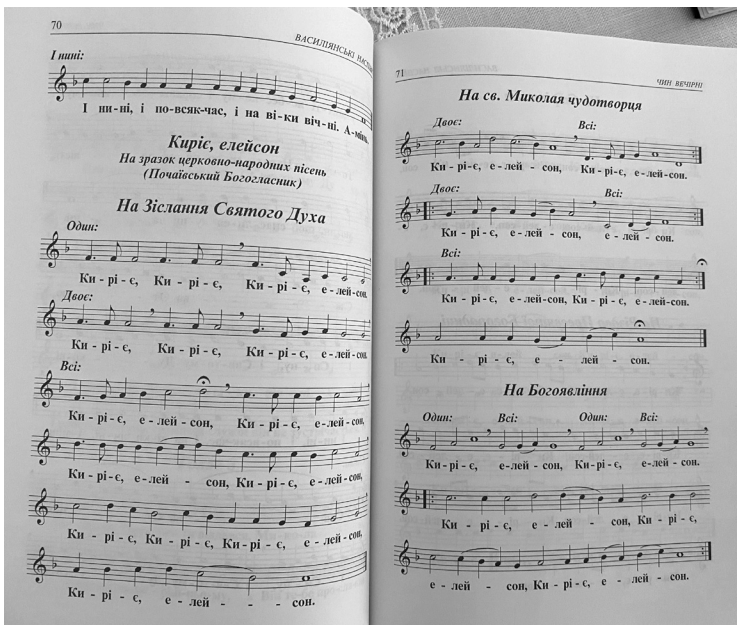
Evangelikų liuteronų parapijoje buvo įrašytos pamaldos su Komunija. Kaip ir evangelikų reformatų, evangelikų liuteronų parapijoje

Švč. Trejybės graikų katalikų bažnyčia ir vienuolynas

pamaldų metu gieda visi tikintieji, skamba visuotinis bažnytinis giedojimas, akompanuojama vargonais. Pamaldos vyksta lietuvių kalba. Jos prasideda ir baigiasi vargonininko atliekamais kūrinių. Evangelikų liuteronų parapijos pamaldos prasidėjo ir baigėsi vargonų kūrinių iš giesmyno „The Covenant Hymnal: a Worshipbook“¹¹. Vienas vargonų kūrinių buvo atliekamas pamaldų vidurinėje dalyje po kunigo pamokslų ir du kūriniai per Komuniją. Pamaldų metu buvo giedamos keturios vienbalsės giesmės (Nr. 267, 318, 478, 302) iš naujojo evangelikų liuteronų giesmyno „Krikščioniškos giesmės“, išleisto 2007 m.¹² Be šių sunumeruotų giesmių, buvo giedamos ir kitos liturginės melodijos, kurios taip pat pateiktos naujausiame evangelikų liuteronų giesmyne: „Kyrie eleison“ arba „Viešpatie, pasigailėk“, „Tave, Dieve, garbinam“, „Aukštybės Viešpačiui garbė“, „Aleliuja“, „Amen“ ir kitos. Tai iš senųjų giesmių atėjusios melodijos, kurios kartais gali turėti vietines variacijas. Šio tyrimo kontekste dėmesį patraukė pamaldų metu atliktos liturginės giesmės Nr. 267 melodija, kurios autorius yra XVIII a. pab.–XIX a. pr. ortodoksų kompozitorius ukrainietis Dmitrijus Bortnianskis. Šios giesmės melodija atitinka kompozitoriaus religinio kūrinių „Kol šlovingas“ (*Коль славен*) melodiją, kuri dar XVIII a. buvo pritaikyta vokiečių kilmės rašytojo, svarbaus reformatų autoriaus, giesmių ir muzikos kūrėjo Gerhardo Tersteegenio eilėraščiui „Meldžiu meilės galios“ (*Ich bete an die Macht der Liebe*)¹³. Ši melodija kartu su G. Tersteegenio tekstu pateko ir į protestantų giesmynus¹⁴. Ši giesmė yra ir aptartame reformatų giesmyne. Kitų pamaldų metu atliktų giesmių Nr. 318, 478 ir 302 melodijos sukurtos XVII a. kompozitorių Georgo Neumarko, Salomono Francko ir Johanno Crügerio.

Vilniuje veikia vienintelė Švč. Trejybės graikų katalikų bažnyčia ir vienuolynas. Ši bažnyčia priklauso Ukrainos Graikų Katalikų Bažnyčiai. Graikų katalikų bažnyčių tinklas pasaulyje vienija katalikų bažnyčias, kurios atlieka pamaldas pagal graikų arba bizantines apeigas graikų arba kitomis kalbomis. Ukrainos graikų katalikų bažnyčioje pamaldos atliekamos ukrainiečių kalba. Istorinis unitų giedojimas Lietuvoje po Brastos bažnytinės unijos jau plačiai nagrinėtas mokslinėje literatūroje¹⁵. Šiame straipsnyje trumpai aptarsime, kaip buvo atkurta dabar veikianti graikų katalikų parapija Vilniuje, kurioje ir buvo atliekami 2023 m. lauko tyrimai. Po XIX a. pr. pradėto Unitų Bažnyčios reorganizavimo ir likvidavimo Lietuvoje ir kaimyninėse teritorijose, kurios po Abiejų Tautų Respublikos padalijimų buvo priskirtos Rusijos imperijai, unitai ir bazilijonų ordino vienuoliai buvo persekiojami, dauguma buvo priversti keisti tikėjimą, bazilijonų vienuolynai ir bažnyčios buvo perorganizuojami ir ortodoksų. Didžioji dalis unitų ir toliau veikė Vakarų Ukrainoje, bet po Antrojo pasaulinio karo ir ten bendruomenė buvo likviduojama, todėl pasitraukė į pogrindį¹⁶. Tik Lietuvai atgavus nepriklausomybę po ilgų sovietinio režimo metų 1991 m. Lietuvos ukrainiečių draugijos dėka Vilniuje vėl buvo atkurta Švč. Trejybės graikų katalikų bažnyčia ir vienuolynas¹⁷. ►

Lvivo bazilijonų giesmynas (2007). Autorės nuotraukos

JOE BRAINARD

Joe Brainardas (1942–1994) – amerikiečių dailininkas ir rašytojas, daug bendradarbiavęs su vad. Niujorko mokyklos menininkais ir rašytojais.

(Daugiau Brainardo tekstų sk. „Š. A.“, 2023.VII.7, vert. A. P.)

Kas yra pinigai?

(Rudy Burckhardto filmo „Pinigai“ tekstas*)

Pinigai – keistas daiktas. Daugybei skirtingų žmonių jie reiškia daugybę skirtingų dalykų. Vieniems jie patinka, kitiems – ne. Daugumai žmonių patinka.

Kas yra pinigai? Pinigai yra tai, už ką perki daiktus.

Yra toks senas posakis, kad pinigai – visų blogybių šaknis. Kiekviena moneta turi dvi puses.

Ponia R. P. iš Seilemo Arkanzase sako: „Pinigai yra labai svarbu.“

Ponia N. S. iš Holivudo Kalifornijoje: „Nežinau, ką be jų daryčiau.“

Ponas Dž. H. iš Niujorko Niujorko valstijoje teigia: „Pinigai – visų blogybių šaknis.“

Panelė P. S. iš Talsos Oklahomoje: „Pinigai nėra visų blogybių šaknis.“

Ponia E. R. iš Deitono Ohajuje: „Aš juos mėgstu.“

Ponas Dž. B. iš Votermilio, Long Ailando salos, sako: „Kiekviena moneta turi dvi puses.“

Ponia T. K. iš Kaliso Vermonte: „Pinigai – keistas daiktas. Daugybei skirtingų žmonių jie reiškia daugybę skirtingų dalykų.“

Kas yra pinigai? Pinigai yra tai, už ką perki daiktus. Šiandien daiktams pirkti naudojame popierinius banknotus ir metalines monetas. Tačiau kuo žmonės mokėdavo už daiktus senovėje?

Karvėmis.

Iš Homero pasakojimų žinome, kad senovės graikai pirkdavo už karves. „Kiek karvių kainuoja šitas namas?“ – klausdavo graikas.

Tačiau už daiktus žmonės atsiskaitydavo ne tik karvėmis. Kinai tam naudojo žuvis. „Kiek žuvų kainuoja šitas namas?“ – domėdavosi kinas.

Amerikos indėnai mokėdavo spalvotais karoliukais. „Kiek spalvotų karoliukų kainuoja šitas vigvamas?“ – teiraudavosi indėnas.

Paskui, laikui bėgant, žmonėms pakyrėjo su savimi tampytis karves, karoliukus ir kitką, todėl jie išrado

monetas, labai panašias į šiais laikais mūsų naudojamas.

Monetos tiko smulkiems dalykėliams pirkti, bet buvo nelabai patogios, užsinorėjus įsigyti namą ar ką nors brangaus. „Kaip kvaila vaikščiot apsikrovus tais sunkiais metaliniais pinigais“, – nusprendė jie. Todėl išrado banknotus, labai panašius į šiais laikais mūsų naudojamus.

Vis dėlto Japo salos čiabuviai ir šiandien už daiktus moka dideliais akmeniniais ratais. Vienas akmeninis ratas sveria tūkstantį svarų ir yra vertas dešimties tūkstančių kokosų.

Ar kada girdėjot pasakymą „Keistas kaip tridoleris“? Nėra tokio daikto kaip trijų dolerių banknotas.

Kartą skaičiau apie tokį čionykštį turtuolį, kuris bankrutavo ir iššoko pro langą. Kasdami jo kapo duobę aptiko naftos gyslą.

Yra toks senas posakis, kad pinigai – visų blogybių šaknis. Aš sakyčiau, kad visų blogybių šaknis yra pinigai... ir nedoros moterys.

O kartais net ir geros moterys.

Kartą skaičiau apie vietinio pastoriaus žmoną, gerą moteriškę, metodistę, išlošusi dribsnų loterijoje ji įsigijo spaustuvėlę sekmadieninės mokyklos skelbimams ir giesmynėliams spausdinti, bet galiausiai įniko kepti netikrus pinigus. Užuo atkalėjusi dešimt metų, ji peršovė savo vyrui galvą ir iššoko iš varpinės.

Pirmasis izdo sekretorius Alexanderis Hamiltonas įkūrė pirmąjį Jungtinių Valstijų banką. Šio pavadinimas buvo: Pirmasis Jungtinių Valstijų bankas.

Pinigai. Kas yra pinigai? Pinigai yra tai, ką su jais darai. Vieni juos taupo, kiti juos leidžia. Yra tokių, kurie pinigus investuoja. Yra tokių, kurie pinigus laiko banke. Kartą skaičiau apie vieną tokį vietinį, kuris juos valgė. Prieš keletą metų jis mirė, o savo kūną paaukojo medicinai, ir jie pastatė naują ligoninę.

Pinigai. Kas yra pinigai? Pinigai iš tikrųjų visai kaip gyvenimas. Niekas jo nesupranta. Ir mirtis. Kas yra mirtis? Mirtis iš tikrųjų visai kaip pinigai. Niekas jų nesupranta.

Kartą skaičiau apie kažkokį vietinį, kuris už dešimt tūkstančių dolerių nusipirko uolą.

* Nespalvota nebyliojo kino eksperimentinė dokumentinė komedija *Money* pasirodė 1968 m.

Mirtis

Mirtis – keistas dalykas. Dauguma žmonių jos bijo, nors net nežino, kas tai yra.

Gal galime išsiaiškinti.

Kas yra mirtis?

Mirtis yra mirtis. Ir taškas. Pabaiga. *Finito*. Viskas. Nieko daugiau.

Mirtis daugybei skirtingų žmonių reiškia daugybę skirtingų dalykų. Tačiau, manau, galima drąsiai teigti, kad daugumai žmonių ji nepatinka.

Kodėl?

Nes jos bijo.

Kodėl jie jos bijo?

Nes jos nesupranta.

Manau, geriausias būdas perprasti mirtį – daug apie ją galvoti. Pabandykit su ja susitaikyt. Pabandykit ją iš tikrųjų suprasti. Suteikit jai šansą!

Kartais padeda, kai pabandai viską nusipiešti vaizduotėje.

Pavyzdžiui, įsivaizduokite, kaip kažkas prisėlina iš už nugaros ir tvoja jums didžiuliu kūju per galvą.

Kai kam mieliau mirtį vaizduotis kaip dvasingesnį dalyką. Kai siela kažkaip atsiskiria nuo visos šitos betvarkės ir toliau per amžius gyvena kažin kur kitur. Dangus ir pragaras yra tradiciniai pasirinkimai.

Mirtis turi labai blogą reputaciją, bet mirti, tiesą sakant, yra visiškai *normalu*.

Ir sveika: būti labai svarbia gamtos visumos dalimi. Medžiai juk miršta? Ir gėlės?

Manau, visada malonu žinoti, kad nesi vienas. Net ir mirdamas.

Minutėlę pagalvokime apie skruzdėles. Kasdien nugaišta milijonai skruzdžių, o ar mums tai rūpi? Ne. Ir aš esu tikras, kad skruzdės mūsų atžvilgiu nusiteikusios lygiai taip pat.

Bet tarkim, – tik tarkim, – kad mums neteko numirti. Tai irgi nebūtų jau taip puiku. Jei 90-metis vos pajėgia atsistoti, ar galite įsivaizduoti, kas būtų sulaukus 500 metų?

Dėl mirties guodžia ir tokia mintis, kad praėjus maždaug 80 metų po tavo mirties tarp gyvųjų nebebus nė vieno tave pažinojusio ir tavęs pasigendančio.

O numiręs šito nė nežinosi.

Vertė Andrius Patiomkinas

Skaityti popieriuje – madinga. Prenumeruok!

Prenumerata Lietuvoje priimama bet kuriame pašte arba internetinėje svetainėje www.prenumeruok.lt.

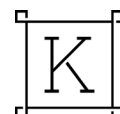
Nuo šių metų sausio SRTRF stabdo savo veiklą, o Medijų rėmimo fondas dar neskirsto paramos. Todėl, tikimasi, ligi kovo „Šiaurės Atėnai“ bus leidžiami iš redakcijoje turimų išteklių, o autoriams už publikacijas vėluos honorarai. Atsiprašome ir tikimės supratingumo.

Redaktorė – Giedrė Kazlauskaitė
(gkazlauskait@gmail.com, 8 698 78 771).
Vertimai, „Skaitykla Nr. 5“ – Andrius Patiomkinas.
Kalbos redaktorė – Audrė Kubiliūtė.
Maketuotoja – Zita Remeikienė.
Finansininkė – Danuta Churtasenko (8 652 87 978).
Redakcijos adresas Maironio g. 10, LT-01124 Vilnius.
El. paštas satenai@gmail.com; tinklalapis www.satenai.lt.
Dvisavaitinis laikraštis išeina penktadieniais.
Leidžiamas nuo 1990 m. vasario 7 d.
Leidžia VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“. ISSN 1392-7760.

4 spaudos lankai. Indeksas 0109. Tiražas 772 egz.
Redakcijos ir autorių nuomonės nebūtinai sutampa.
VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“ sąskaita banke LT36 7300 0100 0000 7071, AB „Swedbank“.
Spausdino UAB „Respublikos“ spaustuvė, M. Sleževičiaus g. 7, LT-06326 Vilnius.
Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2023 m. suteikė 65 000 Eur paramą projektui „Vakarų fronte – kultūra“ (p. 11); Lietuvos kultūros taryba – 18 400 Eur paramą projektui „Pasaulio literatūros vertimai“, 7 600 Eur projektui „Skaitykla Nr. 5: literatūros kritika, refleksija, analizė“.

LIETUVOS RESPUBLIKOS
KULTŪROS MINISTERIJA

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

